

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A fiatalkorúak bírósági eljárásának sajátosságai

Szerző:

dr. Kottlár Dóra

Cegléd, 2026. február 19.

I. Bevezetés - hipotézis

A gyermek- és fiatalkorú személyek a 21. század társadalmi, technológiai és gazdasági változásai által meghatározott, gyorsan átalakuló környezetben szocializálódnak. Az információs társadalom, a digitalizáció, a megváltozott családszerkezeti mintázatok, valamint az egzisztenciális bizonytalanság mind - mind olyan tényezők, amelyek a fiatalkorúak személyiségfejlődésére és értékrendjének alakulására közvetlen hatást gyakorolnak. E körülmények között különös jelentősége van annak, hogy a büntető igazságszolgáltatás miként reagál a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekre, illetve milyen eszközrendszerrel kívánja elősegíteni társadalmi reintegrációjukat.

A kriminológiai tapasztalatok szerint a fiatalkorú elkövetők körében a vagyon elleni bűncselekmények dominanciája figyelhető meg, azonban az utóbbi években akár a súlyosabb, személy elleni és a nemi élet szabadsága elleni cselekmények is előfordulnak, ezek hátterében állhat a megfelelő jövedelem hiánya, esetleg a szerényebb életkörülmények, de akár a családi kriminalitás is. Mindez indokoltá teszi annak vizsgálatát, hogy a büntetőjogi reakciók rendszere megfelelő egyensúlyt teremtsen-e a társadalom védelme és a fiatalkorú nevelési, reszocializációs szükségletei között.

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása a magyar jogrendszerben sajátos, az általános szabályoktól több ponton eltérő normarendszert alkot. A történeti fejlődés áttekintése rámutat arra, hogy a jogalkotó időről időre eltérő hangsúlyokat helyezett a nevelési, illetve represszív célokra, és visszatérő kérdésként merült fel az önálló fiatalkorúak bíróságának szükségessége. A jelenlegi szabályozás ugyan nem külön bírósági rendszert működtet, azonban speciális személyi és eljárási garanciákat ír elő e személyi kör védelme érdekében.

A nemzetközi dokumentumok - különösen a gyermekek jogait középpontba állító egyezmények és ajánlások - egységes iránymutatást fogalmaznak meg a tagállamok számára a gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakítása érdekében. E követelmények tükrében indokolt annak vizsgálata is, hogy a hazai szabályozás mennyiben felel meg a nemzetközi standardoknak, valamint milyen jelentősége van az olyan modelleknek, mint a Barnahus-rendszer.

A tanulmány kitér továbbá a fiatalkorúak büntethetőségének és az elévülés kérdésének elemzésére is, különös figyelemmel a 2024. évi törvénymódosításra, amely a közvélemény számára is ismertté vált ügy (Till Tamás) kapcsán jelentős szakmai és társadalmi vitákat generált. E változások ismételten ráirányítják a figyelmet arra, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozás egy igen dinamikusan alakuló terület.

A bírósági eljárás sajátosságainak vizsgálata során kiemelt figyelmet kap az eljárásban részt vevő szereplők - a kijelölt bíró, az ügyész, a védő, valamint a pártfogó felügyelő - speciális feladatköre. Különösen a pártfogó felügyelői vélemény és a pártfogó felügyelet intézménye jelenik meg olyan eszközként, amely az individualizáció és a nevelési cél érvényesülésének egyik legfontosabb garanciája.

A tanulmány hipotézise szerint a hatályos magyar szabályozás normatív szinten biztosítja a fiatalkorúak büntetőeljárásának speciális garanciáit és a nevelési cél érvényesülését, ugyanakkor a rendszer hatékonysága nagymértékben függ az eljárásban részt vevő személyek felkészültségétől, valamint az intézményi és a képzési háttér fejlettségétől. Ennek megfelelően indokolt annak vizsgálata, hogy szükséges-e a szabályozás további fejlesztése, akár önállóbb intézményi keretek, akár célzott szakmai képzések bevezetése útján.

A tanulmányom során az alábbi kérdésekre keresem a választ, melyek megválaszolására a záró - összefoglaló - részben kívánok kitérni:

- indokolt-e az önálló fiatalkorúak bíróságának újbóli felállítása;
- szükséges-e az anyagi és eljárási szabályozás további differenciálása;
- szükséges-e az ülnökök alkalmazása a fiatalkorúak eljárása során, milyen további fejlesztési lehetőségeket lenne szükséges meg szabni e speciális eljárásban részt vevő személyek számára;
- megfelelően érvényesül-e a nevelési és prevenciós cél a jelenlegi szankciórendszerben;
- milyen képzési és intézményi fejlesztések szolgálhatják hatékonyabban a fiatalkorúak társadalmi reintegrációját.

II. Történeti áttekintés

Tanulmányom felépítését egy történeti áttekintéssel kezdem, amely a teljesség igénye nélkül egészen a Csemegi Kódextól a jelenleg hatályos a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényig (a továbbiakban: Btk.) tekinti át a különböző releváns anyagi jogi fő szabályokat. A kronológiai sorrendet megtartva azt fogom bemutatni, hogy milyen fejlődésen és változásokon ment keresztül a fiatakorúakra - mint speciális elkövetőkre - vonatkozó szabályozás, és a specializált jogszabályok köre milyen mértékben fogta át ezen elkövetőkre vonatkozó rendelkezéseket, valamint azt, hogy az életkorra vonatkozó korhatár fel - és leszállítása miként alakult.

1. Az 1878. évi V. törvénycikk - a Csemegi Kódex

Az 1878. évi V. törvénycikk (a továbbiakban: Csemegi Kódex) kifejezett rendelkezést, mint fiatakorúakra vonatkozó speciális szabályozást még nem tartalmazott. Általános részében egységesen szabályozta a bűnelkövetőkre vonatkozó rendelkezéseket, csupán néhány kivételt fogalmazott meg, amely az életkori megkülönböztetésre volt visszavezethető.

Az első életkorból adódó kivételt a 83. § képezte, mely az ún. „Beszámítást kizáró vagy enyhítő okok” között szerepelt. Eszerint az a személy, aki a büntett vagy a vétség elkövetésekor a 12. életévét nem töltötte be, nem volt büntethető.¹ Ez a szakasz tulajdonképpen alapjaiban véve meghatározta a büntethetőség alsó korhatárát.

Ugyanakkor a törvénycikk 84. §-a már egy korlátozott büntethetőségi okot jelölt meg, mely szerint az a személy, aki a büntett vagy a vétség elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, de a 16. életévét nem lépte túl, amennyiben nem rendelkezett a cselekménye felismeréséhez szükséges kellő belátási képességgel, szintén nem volt büntethető. E szakasz szerint tehát a fiatakorú elkövetők esetében szükséges volt vizsgálni a belátási képességet. A törvénycikk ezen a ponton lehetőséget adott a jogalkalmazónak arra, hogy az ilyen

¹ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (a továbbiakban: Csemegi Kódex) 83. §

életkorú elkövetőket javító-intézetbe ítélhessen, azonban e büntetés is csak az adott személy 20. életévének betöltéséig tarthatott.²

A Csemegi Kódex következetesen szabályozta az elkövetők tekintetében a belátási képesség megléte esetén a felelősség kérdéskörét. A 85. § értelmében az a személy, aki a 12. életévét betöltötte, de a 16. életévét nem, azonban rendelkezett a bűnössége felismeréséhez szükséges belátással, büntethető volt. Ezen eset vonatkozásában négy büntetési lehetőséget sorolt fel, melyek a következők voltak:

- halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő büntett esetén a fiatalok személy 2 évtől 5 évig terjedő börtönnel;
- 5 évtől 15 évig terjedő fegyházzal büntetendő büntett esetén 2 évig terjedő börtönbüntetéssel, illetve hasonló tartamú államfogházzal;
- más büntett miatt 2 évig terjedő fogházzal és
- vétség miatt rendőri büntetéssel volt szankcionálható.³

A törvénycikk kikötötte azt is, hogy ezen elkövetők, tehát a fiatalok esetén sem hivatalvesztés, sem pedig politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése nem volt megállapítható.

Csemegi Károly a Kódex megalkotásakor figyelmet fordított arra is, hogy a korábban részletesen kifejtett három szakasz szerinti kategóriába tartozó fiatalok elkövetők a büntetésük végrehajtása során, a szabadságvesztés egész időtartama alatt a többi fogolytól - nevezetesen a felnőttok, azaz a 16. életévüket betöltött elkövetőktől - elkülönítendő legyének.⁴ E kitétel alkotta meg a büntetés-végrehajtás során később is zsinórmértékül alkalmazott elkülönítési alapot, amelyet napjainkban is alkalmazunk.

Az első büntetőjogi kódex 1880. szeptember 1. napjától lépett hatályba, melynek általános része egészen 1951-ig, míg különös része 1962-ig volt hatályban.

² Csemegi Kódex 84. §

³ Csemegi Kódex 85. §

⁴ Csemegi Kódex 86. §

2. 1908. évi XXXVI. törvénycikk - az I. Büntető Novella

Az idő és a jogrendszer fejlődésének előrehaladtával egyre sürgetőbbé vált a fiatakorúakra, mint speciális elkövetőkre vonatkozó szabályozás megteremtése. A századforduló során az 1908. évi XXXVI. törvénycikk, amely az I. Büntetőnovella elnevezést kapta, a Csemegi Kódex adta rendelkezéseket egyfajta kiegészítő jelleggel kívánta megújítani, melyben külön fejezetet szentelt a fiatakorúakra vonatkozó szabályok lefektetésére, ezzel megteremtve hazánkban a fiatakorúak büntetőjogát.

E fejezet a korábban már hivatkozott szakaszokat hatályon kívül helyezte és teljesen új rendelkezéseket állapított meg.

Fontos célkitűzése volt, hogy szakítson a Csemegi Kódex arányos büntetési rendszerével, helyette vallotta, hogy a gyermekek tekintetében nem a büntetés, hanem sokkal inkább a nevelés (a későbbiekben prevencióként is ismert) gyakorolná a kellő bűnmegelőzési hatást a továbbiakban. Mindezek figyelembevételével alakította ki a fiatakorúakra vonatkozó szankciórendszert, amely az elkövető személyiségére, egyéniségére, továbbá értelmi és erkölcsi fejlettségének fokára helyezte a hangsúlyt.⁵

Míg a büntethetőség alsó korhatárát változatlanul a 12. életév betöltéséhez kötötte, egyben kimondta azt is, hogy ezen életkorú elkövetők vonatkozásában lehetőség van megfenyítés végett házi fegyelem gyakorlásának alkalmazására, amelyre az arra feljogosított egyént, illetve az iskolai hatóságot jelölte meg. Újításnak volt tekinthető azon rendelkezés is, amely a mai gyámhatósági intézkedések körében felismerhető - nevelésbe vétel, ideiglenes hatályú elhelyezés - intézkedésnek minősült. A Büntetőnovella úgy fogalmazott, hogy azon gyermek vonatkozásában, ahol az eddigi környezetében erkölcsi romlásnak vagy züllésnek van kitéve, a gyámhatóság értesítése mellett, amennyiben a gyermek érdekében halaszthatatlanul szükséges, úgy állami gyermekmenhelyre szállítható.⁶

Fontos új rendelkezés, hogy a fiatakorúak vonatkozásában az életkori felső korhatárt a korábbi 16. életévről felemelte a 18. életévre, azonban továbbra is vizsgálandó tényező volt az elkövető értelmi és erkölcsi fejlettsége a felelősségre vonáshoz.⁷

⁵ Dr. LIGETI Katalin: A fiatakorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, *Büntetőjogi Kodifikáció 2006/2. szám.*, 21.

⁶ 1908. évi XXXVI. törvénycikk (a továbbiakban: I. Büntetőnovella) 15. §

⁷ I. Büntetőnovella 16. §

Ezen újíthoz kapcsolódóan a jogalkotó felsorolt 4 intézkedési formát, amelyek azokkal a fiatalokú elkövetőkkel szemben voltak alkalmazhatóak, akiknek az elkövetéskor a büntetőjogi felelősségre vonáshoz szükséges értelmi és erkölcsi fejlettségük megvolt, ezek az intézkedések következők voltak:

1. Dorgálás
2. Próbára bocsátás
3. Javító nevelés
4. Fogház- vagy államfogházbüntetés.⁸

A Büntetőnovella 32. §-a a korábbi Csemegi Kódexhez képest láthatóan is egy nagyobb mértékű szigorítást alkalmazott azokkal a fiatalokú elkövetőkkel szemben, akik a 18. életévüket már betöltötték, de a 20. életévüket még nem. Velük szemben az olyan bűncselekmények elkövetéséért, amelyek a felnőttokú elkövetők esetében akár halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal is büntethetők voltak, a korábban meghatározott 2 évtől 5 évig terjedő börtönbüntetés helyett már 10 évtől 15 évig terjedő fegyházbüntetéssel is szankcionálhatók voltak.⁹ Ez a szigorítás szemmel láthatóan egy igen magas tartamú szabadságelvonással fenyegetett volt, igen komoly büntetésnek számított.

3. 1913. évi VII. törvénycikk - a fiatalokúak bíróságáról

Ahogy az az I. Büntetőnovella kapcsán már kifejtésre került, a fiatalokúak büntetőjogát ezen szabályozás teremtette meg Magyarországon. Az 1913. évi VII. törvénycikk egyfajta kiegészítést adott a már megteremtett keretnek, amely kifejezetten csak a fiatalokúakra vonatkozó eljárási rendszert határozta meg.

A 68800/1913. számú I.M. rendelettel az igazságügyminiszter 13 járásbíróságon alakított ki fiatalokúak bíróságát, úgy, hogy 1914. január 1-jén, amikor a törvénycikk életbe lépett, 78 fiatalokúak bírósága kezdte

⁸ I. Büntetőnovella 17. §

⁹ I. Büntetőnovella 32. §

meg a működését minden törvényszéknél, illetőleg néhány, az igazságügyminiszter által meghatározott, a törvényszékek székhelyén kívül lévő egyes járásbíróságoknál.¹⁰

A törvénycikk részletes szabályozást adott egészen az általánostól, az eljárási szabályokon át, a kifejezetten e jogszabály által felállított fiataikorúak bíróságára vonatkozóan.

Az általános szabályok körében tehát létrehozták a fiataikorúak bíróságát, mint önálló bíróságot, továbbá a közvád képviselőjére a fiataikorúak ügyészét is felállították.¹¹ A bíróságokra vonatkozó szabályozásban meghatározásra került, hogy milyen bíró és milyen hosszú időre láthatja el az ítélezés feladatát, továbbá a hatásköri és illetékességi szabályok is lefektetésre kerültek. Az általános szabályok említést tettek a védelem és a pártfogó tisztviselő intézményének speciális, életkorból adódó sajátosságairól is.¹²

Kiemelendő újítás, hogy megjelent a nyilvánosság kizárásának kérdésköre. A törvénycikk meghatározta tehát, hogy amennyiben a fiataikorúak ügyeiben eljáró bíró úgy dönt, hogy az eljárás során - a fiataikorú fejlődésének helyes irányba történő előmozdítása érdekében - a nyilvánosság kizárása indokolt, úgy ezen döntés ellen perorvoslatnak nem volt helye. Megjegyzendő, hogy ez jelen időszakban is egyfajta zártkörűségi okként is elrendelhető. Természetesen a kizárás nem vonatkozott az eljárásban részt vevő azon hallgatókra, akik az adott ügyben eljáró hatóságoknak, a gyermekvédő és patronázs egyesületeknek tagjai voltak, továbbá az ügyvédek, ügyvédhelyettesek, ügyvédjelöltek és joggyakornokok is kivételt képeztek ezen intézkedés alól.¹³

Az életkori sajátosságok kapcsán a törvénycikk 4. fejezete meghatározta azokat az eseteket is, amikor a fiataikorú elkövetővel szemben rendes bíróság előtti eljárásnak is helye lehetett. A törvénycikk 56. §-a értelmében tehát:

„A fiataikorúak bűnügyében az általános hatásköri jogszabályok szerint hivatott rendes bíróság jár el:

1. ha a terhelt a cselekményt nyomtatvány útján élete tizenötödik évének betöltése után követte el;

¹⁰ Dr. ANGYAL Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I. Kötet*, Atheneum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadása, 1915. 69.

¹¹ 1913. évi VII. törvénycikk 1. §, 5. §

¹² 1913. évi VII. törvénycikk 1-7. §

¹³ 1913. évi VII. törvénycikk 26. §

2. ha a terhelt a fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe tartozó cselekményén felül tizennyolczadik évének betöltése után elkövetett oly cselekménnyel is van terhelve, amely miatt az eljárás a kir. bíróság hatáskörébe tartozik s az egyesítés a Bp. szabályai szerint helyt foghat;

3. ha a fiatalkorú oly büncselekménnyel van terhelve, amelyre a törvény halál vagy fegyházbüntetést állapít meg és a cselekmény elkövetésekor életének tizenötödik évét már betöltötte; ebben az esetben azonban az esküdtbíróság helyett is a fiatalkorúak törvényszéki tanácsa jár el.”¹⁴

Érdekesség, hogy a szabályozás már rendelkezést tartalmazott azokra az esetekre is, amikor a büntetendő cselekményt elkövető személye még csak gyermeknek – azaz a 12. életévét be nem töltött személynek – minősült. A törvénycikk 65. és 66. §-ai határozták meg, hogy ezen esetek fennállása esetén a fiatalkorúak bírósága milyen intézkedéseket tehetett meg. Eszerint lehetőség volt a szülő/törvényes képviselő/gondviselő értesítésére, hogy a gyermekre több figyelmet szánjon, nevelésére különösebb gondoskodást fordítson. Utasíthatta a bíróság a fent nevezett személyi kört arra, hogy a kiskorút megfenyítse, vagy az adott erkölcsi fejlődésére veszélyes környezettől, életmódtól visszatartsa. Mindezekon felül – amennyiben a fiatalkorúak bírósága úgy látta a leginkább célravezetőnek – ideiglenesen pártfogó intézményét rendelhetette el, továbbá kiemelhetette az adott környezetből, a már korábban említett állami eszközökkel.¹⁵ Itt is párhuzam vonható a mai gyámhatósági intézkedésekkel.

Az I. Büntetőnovella és az 1913. évi VII. törvénycikk is csupán 1951-ig volt hatályban, ezt követően megszűntek a fiatalkorúak bíróságai, mint önálló bíróságok és a továbbiakban a rendes bíróságokon, fiatalkorúak ügyeire kijelölhető bírák (továbbá az ügyészségeken is ezen metodika értelmében) látták el az ítélezést ezen speciális ügyekben.

4. 1950. évi II. törvény (Btá.) és az 1951. évi 34. törvényerejű rendelet (Ftvr.)

Az első világháborút követően 1951. január 1. napjától a magyar jogrendszerben elfogadásra került és hatályba lépett az 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről (a továbbiakban: Btá.) elnevezéssel. E jogszabály a fiatalkorúakra vonatkozólag minimális rendelkezést tartalmazott, ugyanis

¹⁴ 1913. évi VII. törvénycikk 56. §

¹⁵ 1913. évi VII. törvénycikk 66. §

csupán a 9. §, a büntethetőség körében érintette őket. Eszerint a büntethetőségi alsó korhatár továbbra is a 12. életév betöltéséhez volt köthető, ezen változtatás nem történt. Egyebekben a törvénykönyv az új gazdasági, társadalmi és politikai átalakulásnak volt megfeleltethető, amelyek a szocializmus építésének érdekét és a társadalmi tulajdon védelmét szolgálták.¹⁶

Mintegy egy év elteltével, 1952. január 1. napján hatályba lépett az 1951. évi 34. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Ftvr.), amely a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárásjogi rendelkezések elnevezést kapta. Mivel a korábban hatályba lépett Btá. a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó rendelkezésekről egyáltalán nem határozott, így nyilvánvalóan rövid időn belül szükségessé vált egy kiegészítő jellegű, a speciális életkorra vonatkozó elkövetőkre irányadó szabályozás újrateremtése. Az Ftvr. mindösszesen 42. §-ban határozott meg anyagi és eljárásjogi szabályokat, preambulumban kiemelve azt, hogy a Magyar Népköztársaság számára fontos a fiatalok nevelésére és fejlődésére vonatkozó gondoskodás, mely értelmében a rendelet nem alkalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek gátolnák a fejlődést, továbbá zsinórmértékül tűzte ki, hogy az alkalmazott intézkedéseknek alkalmasnak kell lennie arra, hogy a helyes irányban való fejlődés előmozdíthatóvá váljék, és az egyén a társadalom hasznos tagjává nevelkedjék.¹⁷ Az Ftvr. szabályozásának koncepciója az volt, hogy a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség követelményét, mint korábbi igen fontos feltételt eltörölte, ugyanakkor bevezette azt, hogy amennyiben a fiatalkorú a bűncselekmény elkövetésekor nem ismerte/nem ismerhette fel a cselekménye társadalomra veszélyességét - főként értelmének fejlettsége okán - úgy lehetőség volt a büntetőeljárás mellőzésére, avagy megszüntetésére, illetőleg a felmentő ítélet meghozatalára.¹⁸ Mindezek eredményeként így a Btá.-ban meghatározott büntetések alkalmazhatóvá váltak, nevezetesen fogház és államfogház helyébe börtön lépett, amelyet a fiatalkorúak börtönében kellett végrehajtani.

Fontos kiemelni, hogy az Ftvr. igazi jelentősége annak kodifikációs technikájában rejlett. Mivel ez a törvényerejű rendelet volt az első és a magyar jogrendszerben az egyetlen is, amely a fiatalkorúak felelősségre vonásával kapcsolatos valamennyi szabályozást egy önálló jogszabályba foglalta. Mindezek okán a speciális szabályok zárt rendszere, az anyagi és eljárásjogi térben általánosan érvényesült.¹⁹

¹⁶ 1950. évi II. törvény 9. §

¹⁷ 1951. évi 34. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Ftvr.) preambulumban

¹⁸ LIGETI im. 21.

¹⁹ LIGETI im. 21.

Bár a tanulmány tematikája nem érinti, mégis említést tennék e körben az Ftvr. -t módosító 1954. évi 23. törvényerejű rendeletről, nevezetesen a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról. Ez a rendelet az életkori sajátosságokra hangsúlyt fektetve kimondta, hogy azzal szemben, aki az elkövetéskor a 14. életévét még nem töltötte be, csupán nevelő jellegű intézkedés alá volt vonható, mint például a megrovás, a próbára bocsátás és a javítónevelés vagy gyógypedagógiai nevelés. Azonban azon elkövető, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét már betöltötte, vele szemben szabadságvesztés büntetés is kiszabható volt. Ezen kívül a módosító rendelet egyéb, az általánostól eltérő, azt kiegészítő szabályozást alkotott.²⁰

5. 1961. évi V. törvény - a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

A következő igen fontos törvény a magyar jogalkotásban az 1962. július 1-jén hatályba lépő 1961. évi V. törvény, amely a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről elnevezést viselte.

A törvény hatályon kívül helyezte a korábban már részletezett Ftvr.-t, melynek következtében a fiatalkorúakra vonatkozó speciális szabályozás, mint önálló, teljesen megszűnni látszott. A jogalkotó alapvetően beemelte a törvény általános részébe a gyermekkort, mint büntethetőséget kizáró okot, továbbá lényeges változás volt a korábbi szabályozáshoz képest, hogy a büntethetőség alsó korhatárát felemelte a 14. életév betöltésére.²¹

A törvény általános részének VI. fejezete tartalmazta a fiatalkorúakra vonatkozó külön rendelkezéseket, ezzel a fiatalkorúak büntetőjogát a Btk. szerves részévé téve. A 85. § (1) bekezdése adta meg a fiatalkorú fogalmát. Eszerint: A büntető törvény alkalmazásában fiatalkorú, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét meghaladta, de a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.²²

A jogalkotó annak magyarázatát, hogy a korábbi gyakorlattal szakítva, miért emelte fel a büntethetőség alsó korhatárát a következő magyarázatot adta. Az ember a 14. életévének betöltésével jut azon képesség

²⁰ Ftvr. 1. §

²¹ 1961. évi V. törvény 20. §

²² 1961. évi V. törvény 85. § (1) bekezdés

birtokába, amely a cselekményének felismerésére és annak megfelelő magatartás tanúsítására alkalmassá teszi. Ez a vélelem kategorikus jellegű.²³

A fiatalokúakkal szemben nevelő intézkedések és büntetések is alkalmazhatóká váltak, a bírói megrovás, a próbárabocsátás és a javítóintézeti nevelés a nevelő intézkedések körében voltak nevesítve, míg főbüntetésként szabadságvesztés, javító-nevelő munka vagy pénzbüntetés, mellékbüntetésként a közügyektől eltiltás, a foglalkozástól eltiltás, a kitiltás és a kiutasítás volt alkalmazható.²⁴ Azon fiatalokúakkal szemben, akik fogyatékos értelmi képességűek, vagy gyengeelméjűek voltak, velük szemben a törvény lehetőséget biztosított gyógyító nevelés alkalmazására, súlyosabb esetben intézkedésként kényszergyógykezelés is elrendelhető volt.²⁵

6. 1978. évi IV. törvény - a régi Btk.

Napjainkban már a régi Btk. elnevezéssel ismert 1978. évi IV. törvény alapvetően az 1961. évi V. törvény tartalmát és kodifikációs technikáját követte. Hatálybalépését követően számos módosításon esett át, azonban elsőként tűzte ki céljául, hogy a fiatalokúak helyes irányú fejlődése és az, hogy a társadalom hasznos tagjává váljanak, a fő iránycsapás. A régi Btk. szerint elsőbbséget élvezett az intézkedések alkalmazása, a szabadságvesztés büntetés csak kivételesen - a legvégső esetben - volt alkalmazható. Megjegyzem, hogy gyakorlati tapasztalataim alapján a fiatalokúak ügyeiben ítélkező bírák is ezen elvet követik, azonban nyilvánvaló módon, amennyiben olyan tárgyi súlyú, a társadalomra kiemelten veszélyes bűncselekmény(ek) az ügy tárgya, úgy ezen esetben nem elegendő az intézkedés alkalmazása. Visszacsatolva a tanulmány bevezetőjében írtakra, a modern világ fejlődésével, egyre gyakoribb az, hogy a fiatalokú elkövetők is igen súlyos, akár élet elleni bűncselekmények körében kerülnek szembe elsőként az igazságszolgáltatással.

Visszatérve a régi Btk. rendszerére, a korábban felemlített büntethetőségi alsó korhatárt változatlanul fenntartotta. A törvény a 14. életév alatti személyekkel szemben nem alkalmazott sem büntetőjogi, sem pedig szabálysértési szankciót, mivel büntethetőséget kizáró ok állt fenn velük szemben - vétőképtelenségük

²³ LIGETI im. 22.

²⁴ 1961. évi V. törvény 88. §; 92. §

²⁵ 1961. évi V. törvény 101. §

okán. A jogalkotó szerint az ilyen korú személy magatartása jogi értelemben nem valósított meg bűncselekményt, nem volt értelmezhető büntetőjogilag. Egy más tudományág, a kriminológia a 14. életév alatti személyek által megvalósított - büntetőjogi értelemben büntetendő - cselekményeket gyermekbűnözésnek tekintette. Az ilyen csellegű cselekményekre való reagálást főként a családjog, a gyermekvédelem és a gyámügyi igazgatás rendszere által adott jogszabályok alapján tudták értelmezni, továbbá azokra reagálni. Ilyen eszközöknek volt tekinthető a védelembe vétel²⁶, az ideiglenes hatályú elhelyezés²⁷, az átmeneti vagy tartós nevelésbe vétel²⁸ és a nevelési felügyelet²⁹ is.³⁰

7. 2012. évi C. törvény - az új Btk.

A rendszerváltozást követően a jogrendszer újabb kodifikációjára volt szükség, amelyre viszonylag több évet kellett várni. Az új büntető Kódex elkészítése mintegy másfél évtizedet vett igénybe, végül 2013. július 1-jén hatályba lépett - jelenleg is hatályos - a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. C. törvény. Az általános rész szerkezetileg egyáltalán nem tér el a korábbi szabályozástól, míg a különös rész szerkezetének felosztása módosult.³¹

Az új Btk. a büntethetőségi akadályok körében - nevezetesen a gyermekkor tekintetében - egyes újításokat vezetett be. A büntethetőségi korhatár alsó határa leszállításának kérdésében már évek óta hosszú viták folytak. A döntés végül a 14. életév betöltését továbbra is változatlanul hagyta, azonban egy sajátos - eddig példátlan - kompromisszum született meg. Eszerint bizonyos, kiemelten súlyosnak minősülő bűncselekmények esetén a büntethetőség alsó korhatára a 12. életév betöltésére változott. Ezt a jogalkotó azzal magyarázta, hogy a 12. és 14. életév közötti egyének belátási képességük megléte esetén felelősségre vonhatók, velük szemben - kizárólag - intézkedés alkalmazható.³²

²⁶ A védelembe vétel a gyámhatóság által elrendelhető intézkedés, amely akkor alkalmazható, ha a gyermek fejlődését veszélyeztető helyzet az alapellátás önkéntes igénybevételével nem hárítható el, de a gyermek a családban maradhat.

²⁷ Az ideiglenes hatályú elhelyezés a gyermekvédelmi rendszer azonnali, gyors intézkedése, amelyre akkor kerülhet sor, ha a gyermek otthoni környezetében súlyos veszélynek van kitéve. A gyermek ideiglenes kiemelése a családból történik a biztonság megteremtése érdekében, és nevelőszülőhöz, rokonhoz vagy gyermekotthonba helyezik el.

²⁸ A nevelésbe vétel a gyermekvédelmi gondoskodás keretében hozott hatósági intézkedés, amikor a veszélyeztetett gyermek kiemelésre kerül a családból, és nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban helyezik el. Ezesetben a szülői felügyeleti jog szünetel, és a gyermek törvényes képviselője a kirendelt gyermekvédelmi gyám lesz, a cél pedig a családba történő visszakerülés.

²⁹ A nevelési felügyelet a gyermekvédelmi szakellátásban alkalmazott, korlátozott idejű (maximum 2 hónapos) intézkedés, amely a gyermek állapotának figyelemmel kísérésére szolgál. Célja a gyermek szükségleteinek felmérése és a megfelelő gondozási hely biztosítása, miközben a szakemberek nyomon követik a fejlődését és életkörülményeit.

³⁰ LIGETI im. 28.

³¹ TÓTH Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél 527-529., *Magyar Jog* 2013/9. szám

³² TÓTH im. 530.

Összefoglalva tehát, az életkornak meghatározó jelentősége van a felelősségre vonás szempontjából, azonban az idő előrehaladtával, mivel a fiatalok személyek is egyre korábban érik el azt a testi és szellemi értelmi fejlettségi szintet, amelyre tekintettel a büntetőjogi felelősségre vonás megállapítható.³³

A törvény hatálybalépésekor a jogalkotó felsorolásban nevesített 5 bűncselekményt, amelyek tekintetében a 12. életév betöltésekor a belátási képesség vizsgálatát követően, amennyiben az elkövető a cselekménye elkövetésekor rendelkezett azzal, büntethető volt. Ezek akkor:

- az emberölés alap és minősített esetei,
- az erős felindulásban elkövetett emberölés,
- az életveszélyt vagy halált okozó testi sértés,
- a rablás alap és minősített esetei és a kifosztás minősített esetei voltak.³⁴

E bűncselekmények kiegészítése körében 2020. szeptember 6. napjától hatályos változtatások értelmében további bűncselekményeket állapított meg a jogalkotó. A kibővített felsorolás alapján a bűncselekmények közé sorolta a hivatalos személy elleni erőszak alap és minősített eseteit, a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak alap és minősített eseteit, a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak alap és minősített eseteit, továbbá a terrorcselekmény alap és minősített eseteit. A jogalkotó szem előtt tartva a prevenciót, az esetek visszaszorításának célszerű eszközének vélte azt, ha az eddigi szabályozáshoz képest szélesebb bűncselekményi kör felsorolását adja meg, a büntethetőségi korhatár leszállításának megengedhetősége kérdésében.

Összegezve a történeti áttekintés során vizsgált törvényeket, elmondható, hogy a fiatalokra vonatkozó szabályozás igen nagy és változatos módosításokon esett át az utóbbi közel 150 év távlatában. Habár korábban a jogalkotó szorgalmazta azt, hogy egyre inkább önálló, és elkülönülő szabályozást alkosson ezen speciális elkövetői kör tekintetében, ezen szabályozások bizonyos ideig hatályban is voltak. Azonban a jogrendszer fejlődése és az idő előrehaladtával egyre inkább kivezetésre kerültek az önállósult szabályozások, továbbá a fiatalok bírósága, mint önálló bíróság is megszüntetésre került. Az 1961. évi V. törvény hatálybalépésétől kezdődően az általános szabályok közé beemelésre került - ugyan egy külön

³³ 2012. évi C. törvény 16. § Indokolás

³⁴ 2012. évi C. törvény 16. §

fejezetben - a fiatalokúakra vonatkozó speciális szabályozás, a továbbiakban úgy, mint önálló törvény már nem volt elérhető. A másik igen fontos változás, amely folyamatosan átalakuló tendenciát mutatott a büntethetőségi alsó korhatár meghatározása volt.

A büntethetőség alsó korhatárának változása a Csemegi Kódextől napjainkig:

1878. évi IV. törvény (Csemegi Kódex)	12 év
1908. évi XXXVI. törvénycikk (I. Büntetőnovella)	
1913. évi VII. törvénycikk (Fb.)	
1950. évi II. törvény (Btá.)	
1951. évi 34. törvényerejű rendelet (Ftvr.)	
1961. évi V. törvény	14 év
1978. évi IV. törvény (régi Btk.)	
2012. évi C. törvény (új Btk.)	14 év (bizonyos bűncselekmények esetén 12 év)

III. Röviden a nemzetközi elvárásokról

A XX. század második fele a gyermekjogok tekintetében a felvirágoztatás időszakaként is említhető. Ezidőben kerültek elfogadásra a különböző nemzetközi dokumentumok³⁵, amelyek a gyermeki jogok legfontosabb célkitűzéseit fogalmazták meg. Többek között tartalmazták azokat a garanciális szabályokat, amelyek érintették a büntetőjog rendszerén belül mind az anyagi jog, mind az eljárásjog és a büntetés-végrehajtás jogának területét. A később elfogadott irányelvek és ajánlások alapvető követelményként fogalmazták meg a gyermekközpontú igazságszolgáltatást és ennek garanciális feltételeit is deklarálták.³⁶ A következőkben röviden összefoglalom ezeket a garanciális feltételeket, vizsgálva azt, hogy hazánkban sikerült-e ezek átültetése, alkalmazásuk megoldása.

³⁵ Egyik legfontosabb ilyen nemzetközi dokumentum a Gyermekek Jogairól szóló New York-i Egyezmény (Gyermekjogi Egyezmény), amelyet Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki. A Gyermekjogi Egyezmény fő célja, hogy a gyermekek különleges védelemben részesüljenek, továbbá megfelelő támogatással biztosítottá válják fejlődésük és az önálló életvitelre való felkészülésük.

³⁶ DR. NAGY Alexandra - NAGYNÉ DR. GÁL Mónika: A fiatalokúak elleni büntetőeljárás sajátosságai. *Büntetőjogi Szemle* 2018/ 1. szám. 55.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás csak akkor minősül valóban gyermekbarátnak, ha az eljárás során a gyermek jogai érvényesülni tudnak. Fontos, hogy minden körülmények között ügyelni kell arra, hogy a gyermek legfőbb érdeke vezéreljen a döntések meghozatala és az intézkedések megválasztása során. Mivel a gyermeki jogok alapvető jognak minősülnek, így azt biztosítani kell az igazságszolgáltatásban minden gyermeknek, függetlenül attól, hogy milyen perbeli pozícióban áll.³⁷

Az egyik legfőbb elvárás, hogy az eljáró hatóságok a fiatalkorúakkal szemben az eljárást igazságosan, gyorsan és késedelem nélkül fejezzék be. A másik fontos eszköz, amely a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésekkel kapcsolatos, hogy lehetőség szerint a fiatalkorúak fogvatartását kerüljék el. A későbbiekben kifejtésre kerülő, ám már ezen a szintén is megfogalmazott további kiemelt elvárás az, hogy az igazságszolgáltatás szervezetrendszerén belül szakosított intézményeket hozzanak létre, valamint biztosítsák a hatóságok fiatalkorúval kapcsolatba kerülő személyeinek a speciális képzését. Ezen túlmenően a fiatalkorúak magánéletének védelme az eljárás minden szakaszában kiemelt figyelmet és körültekintést élvezzen.³⁸

Az alapvető gyermeki jogok hatékonyabb érvényesülésének megvalósulása érdekében az Egyesült Nemzetek Szövetségének (a továbbiakban: ENSZ) Közgyűlése a fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó szabályrendszere tekintetében a következő négy pillért alkotta meg:

1. 1985-ben a „Pekingi Szabályokat”,
2. 1990-ben a „Havannai Szabályokat” ,
3. szintén 1990-ben a „Rijadi Iránymutatásokat”,
4. továbbá csakúgy 1990-ben a „Tokiói Szabályokat”.

A felsorolásban szereplő szabályok és iránymutatások tartalmukat tekintve kitérnek a prevenció fontosságára, amely során meg kellene teremteni a fiatalkorúak szociális biztonságát annak érdekében, hogy a büntetőeljárás okozta sérelmek a minimálisra csökkenjenek, továbbá a szabadságelvontást kizárólag végső soron alkalmazandó lehetőségként kellene kezelni, és csak a lehető legrövidebb időtartamban alkalmazni.

³⁷ FAIX Nikoletta: A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk. *Eljárásjogi Szemle* 2016/4. szám 13-14.

³⁸ NAGY - NAGYNÉ DR. GÁL im. 56.

Ezen túlmenően a bűnmegelőzéssel kapcsolatos minimumszabályokat fogalmaznak meg, valamint a szabadságelvonnással nem járó intézkedések alkalmazásának szorgalmazását javasolják. Mindezekon túlmenően ezen szabályok és iránymutatások vonatkozásában a részletesebb kifejtéstől jelen tanulmány témakörét tekintve eltérnek.³⁹

1. A „Barnahus” modell - kitekintés

Ez a módszer Izlandról származik, 1998-ban indult és az Európai Unió által is támogatott módszer. A Barnahus⁴⁰ egy olyan gyermekbarát - az igazságszolgáltatásban használt - modell, amely igyekszik egy komplex módszerrel egy fedél alá hozni a bántalmazott gyermekek orvosi vizsgálatát, valamint pszichológiai kihallgatását és terápiáját. A modell egyik legfontosabb feladata elősegíteni a vallomástételt, és ezáltal értékes és érvényes bizonyítékokat szerezni az igazságszolgáltatás különböző eljárásai számára. A fő cél az újra-traumatizálás elkerülése, továbbá az, hogy ezeket a gyermekeket elegendő legyen csak egyetlen egyszer tanúként kihallgatni, biztosítva a biztonságos környezetet.

A gyermekek sérelmére elkövetett - főként abúzusos - bűncselekmények már az elkövetéskor traumatizálják az áldozatot. Sok esetben a kihallgatás(ok), az emlék(ek) felidézése, vagy egy esetleges reakció, amelyet a kihallgató, vagy a nem bántalmazott családtag ad a gyermek számára, a legtöbb esetben retraumatizálja őket, sok esetben jobban is, mint maga a bűncselekmény, az elkövetéskor. A bántalmazott gyermekben feltörő felismerések, és a kihallgatások során előkerülő belátások nagyon fájdalmasak lehetnek.

A Barnahus modell 10 európai előírás⁴¹ keretén belül igyekszik meghatározni az ismert szemlélet és infrastruktúra elveit. Emellett 3 fontos nemzetközi jogi eszközben megfogalmazott kötelezettségeket szorgalmaz alkalmazni. Ezek többek között:

- a gyermekek szexuális kizsákmányolással és bántalmazással szembeni védelemről szóló 2010. évi Európa tanácsi egyezmény (Lanzarote-i Egyezmény);

³⁹ FAUX im. 13-14.

⁴⁰ Izlandiul „gyermekház”

⁴¹ 1. A gyermek mindenek felett álló érdeke; 2. A meghallgatáshoz és tájékoztatáshoz való jog; 3. Célcsoportok; 4. Gyermekbarát környezet; 5. Intézmények közötti esetkezelés; 6. A gyermek kihallgatása; 7. Orvosi vizsgálat; 8. Terápiás szolgáltatások/mentálhigiénia; 9. Kapacitásépítés; 10. Megelőzés, Információ-megosztás, szemléletformálás és külső kompetenciaépítés

- a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló, 2011. december 13-i uniós irányelv (a gyermekek szexuális bántalmazásáról szóló irányelv, 2011/92/EU);
- a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló 2012. október 25-i uniós irányelv (a bűncselekmények áldozatairól szóló irányelv, 2012/29/EU).

A modell egyfajta kísérletet tesz a gyermekek jogainak érvényesítésére, tehát megfelelő támogatást és védelmet nyújt, a gyermekbarát igazságszolgáltatást igyekszik a lehető legteljesebb módon biztosítani számukra.⁴²

Legfontosabb kritériumok, amelyek alkalmazása elengedhetetlen:

1. A gyermek kihallgatása bizonyítékon alapuljon, nemzetközi protokoll alapján történjen meg.
2. A vallomás bizonyító erejét megfelelő intézkedéssel biztosítsák. Cél: megakadályozni, hogy a gyermeknek az eljárás során meg kelljen ismételnie a vallomását!
3. Az igazságügyi nyomozás céljából elvégzett egészségügyi értékelés, valamint a gyermek fizikai jólétét és felépülését biztosító körülmények.
4. A traumára adott megfelelő pszichológiai segítségnyújtás, akár rövid távú terápiás szolgáltatással.
5. Az áldozat és annak testvérei számára szükséges védelem felmérése, utánkövetés.⁴³

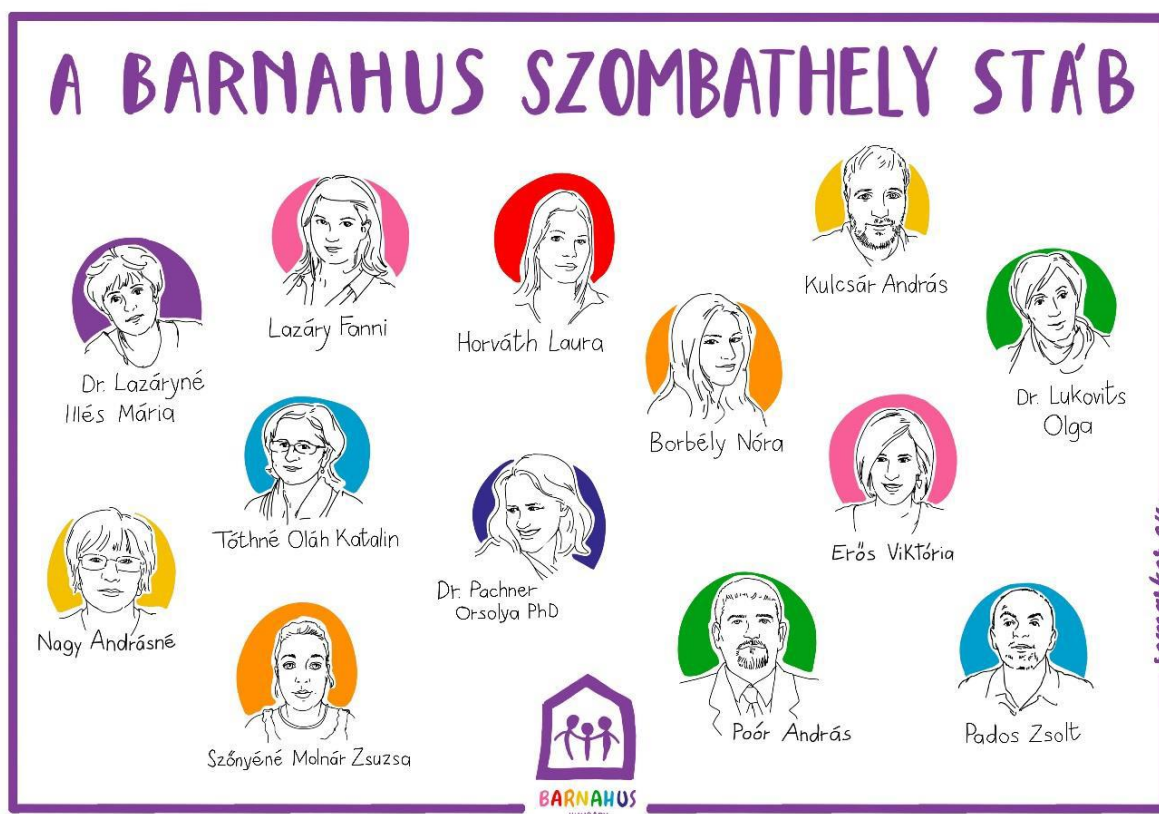
A Barnahus-modell Magyarországon 2013-ban eresztett gyökereket, amikor dr. Lázáryné Illés Mária (igazságügyi pszichológus szakértő) egy szakmai konferencián hallott elsőként a modellről, melyet követően a szombathelyi alapellátás vezetőjével elhatározták, hogy városukban létrehoznak egy Barnahus-szolgálatot. Ehhez szükséges volt egy felmérés elvégzése a vas megyei védőnők jelzőrendszeri tevékenységéről, amely megmutathatta, hogy a védőnők 99 %-a nem veszi észre megfelelően a szexuális abúzus jeleit. Ez pedig azt is jelentette, hogy az abuzált gyermekek komolya veszélyben vannak Magyarországon. 2014. júniusában egy találkozó összehívására került sor a vas megyei TEGYESZ⁴⁴-ben, ahol

⁴² Barnahus Kézikönyv 8-9.o

⁴³ Barnahus Kézikönyv 12.o.

⁴⁴ Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok

többek között ügyészek, rendőrök, gyámhivatali ügyintézők, szociális munkások és gyámok vettek részt. Az ügyészek érvelése szerint a 2014-ben hatályos büntető eljárási törvényben elszórtan ugyan, de megtalálhatóak voltak már azok a jogszabályhelyek, amelyek alapján működtetni lehetett volna Szombathelyen az első Barnahus-szolgálatot pilot jelleggel. Ezt követően - július hónapban - dr. Lázáryné Illés Mária szakmai látogatást tett a reykjavíki Barnahus-szolgálatnál, és elindulhatott az együttműködés az izlandi szakemberekkel. Ennek eredményeképp 2014. szeptemberében hazánkban is megkezdődtek a kamerával rögzített gyermek meghallgatások. Az évek előrehaladtával, és a folyamatos kapcsolattartásokkal, továbbképzésekkel, valamint konferenciákon való részvételeket követően 2018. szeptemberére a Barnahus-stáb vezetői meghallgatáson vesznek részt az EMMI Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságán, ahol Fülöp Attila államtitkár támogatásáról biztosítja a stábot, és hosszútávú tervként kilátásba helyezi azt, hogy akár az országos lefedettség is elérhető lenne. Végül 2019. január 1. napján a Gyermekvédelmi Törvény 61. § -a hivatalossá teszi a Barnahus-szolgálat működését és e naptól kezdődően kizárólag hivatalos kirendelésre végeznek komplex vizsgálatokat.

Ahhoz, hogy ezen gyermekbarát igazságszolgáltatási módszer hazánkban is mélyebb gyökereket ereszthessen elengedhetetlen volt ennek kezdeményezése és kimunkálása, amelyhez a fenti képen szereplő személyek közreműködése elengedhetetlen volt.

Jelenleg hazánkban 5 településen érhető el a Barnahus-szolgáltatás, ezek: Szombathely (az első Barnahus-ház), Budapest, Debrecen, Miskolc és Gyula.

IV. A büntethetőség és az elévülés kérdése - figyelemmel a 2024. évi törvénymódosításra

Ahogyan arra már a tanulmány korábbi szakaszában is hivatkoztam az életkor vizsgálata kiemelkedő jelentőséggel bírt már a jelenleg hatályos Btk.-t megelőző törvények kapcsán is, hiszen az életkor vizsgálata a büntethetőség kérdésének egy igen fontos alappillére volt a mindenkor hatályos büntető anyagi jogi szabályozás területén.

Vizsgáljuk meg, hogy a magyar jogrendszer az életkori sajátosságokból eredően milyen különbségeket/kategóriákat különböztet meg. Elsőként beszélhetünk gyermekkorú személyekről, akik vonatkozásában a Btk. 16. §-a egy büntethetőséget kizáró okot határoz meg főszabályként. Ez alól kivételt képez a korábbiakban már említett 12. életév betöltése, és az ehhez kapcsolódó, a Btk.-ban tételesen meghatározott bizonyos bűncselekmények felsorolásának köre, valamint az elkövetéskor fennálló - a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges - belátási képesség megléte és annak vizsgálata.

A következő csoport a kiskorúak fogalma. Ez a fogalom inkább polgári jogi vetületű, mintsem a büntetőjogban használt. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) szerint „Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be”⁴⁶. Ezen kategóriával büntetőjogi szempontból nem foglalkozunk, hiszen anyagi jogi szempontból ezen személyi kör lefedi a korábban már említett gyermekkorú és a későbbiekben meghatározásra kerülő fiatalok körét is.

⁴⁶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 2:10. § (1) bekezdés

A harmadik - és a tanulmány szempontjából talán leginkább fontos és több elmélkedést igénylő - kategória a fiatalok köre. A hatályos Btk. 105. §-a értelmében „Fiatal az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.”⁴⁷

Utolsóként pedig, de nem utolsó sorban a negyedik kategóriát a fiatal felnőttek alkotják, amely szokásjogi alapon kialakult életkori korcsoport, ide soroljuk azokat a személyeket, aki a 18. életévüket már betöltötték, de a 21. életévüket még nem. A bírói gyakorlatban a fiatal felnőtt, mint büntetéspolitikai körülményt keletkeztető tény, enyhítő körülményként is értékelhető.

Miután tisztáztuk a magyar jogrendszer által is ismert életkor szerinti korcsoportokat, rátérnék az elévülés általános szabályára, amelynek kérdését a Btk. 26. §-a szabályozza. Eszerint, a büntethetőség - a törvényben meghatározott kivételekkel - a büntetési tétel felső határának megfelelő idővel, de legalább 5 év elteltével elévül.⁴⁸ Ehhez képest a fiatalokra - mint a Btk.-ban önálló fejezetet érdemlő - elkövetőkre speciális szabályok vonatkoznak az elévülés tekintetében is.

A Btk. 109. §-a a szabadságvesztés büntetés kapcsán különbséget tesz a 16. életévét betöltött és a 16. életévét be nem töltött fiatalok elkövetőivel szemben. Míg első esetben a büntetési tétel felső határa - akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén - maximum 10 év szabadságvesztés lehet, addig a második esetben (tehát a 16. életév betöltését követően) ez a maximálisan kiszabható büntetés felemelkedik 15 évre, azonban ennél több semmi esetben sem szabható ki. Ennek pontos okát a jogalkotó nem részletezi, azonban véleményem szerint a különböző szakirodalmak, a tanulmányok és a mindennapi életben előforduló esetek alapján párhuzam vonható abban, hogy a 14. életévüket betöltő fiatalok élete rengeteg változáson megy át, kezdve a gimnáziumtól, akár az első szerelmen át, az egyre inkább kinyíló világig, amely mind a testi, mind pedig a lelki-értelmi fejlődés szempontjából kiemelten fontos időszak. Ezen befolyásoló tényezőket már említettem a tanulmányom hipotézisében is, valamint a későbbiek során részletesen is kitérek ezekre és az ezek okán is megjelenő kockázatokra, jelen esetben azonban az elévülés szabályozásának kérdésével foglalkozom.

⁴⁷ Btk. 105. § (1) bekezdés

⁴⁸ Btk. 26. § (1) bekezdés

Ezen ismertetett anyagi jogi szabályok alapján nézzük meg egy példán keresztül, hogy a 2025. január 1. előtt hatályos büntető anyagi jogi szabályok alapján hogyan is kellett számolni az elévülés alapján a(z) (fiatalkorú) elkövető büntethetőségét. Amennyiben tehát, ha az elkövető 2006-ban egy gyermekkorú sértett sérelmére akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményt követett el, és egészen 2021-ig - azaz 15 éven át - nem derült fény a tettes kilétére, ebben az esetben a bűncselekmény büntethetősége 2021-re elévült, a továbbiakban nem lehetett már felelősségre vonni az elkövetőt. Tömören összefoglalva tehát a büntethetőség elévülésén az állam büntetőjogi igényének az időmúlás következtében történő elenyészését érthetjük, kivéve, ha a törvény azt nem zárja ki. Ezen törvényi kizárással kapcsolatban a későbbiekben kívánok foglalkozni.

Általánosságban elmondható, hogy minden szabályozás egészen addig tekinthető jónak és működőképesnek, amíg az ellenkezőjét be nem bizonyítják. Gondolhatnánk, hogy ez a mondat közhely, azonban 2024-ben a magyar jogrendszerben napvilágot látott egy olyan eset, amely alapjaiban véve cáfolta meg ezen „közhelyszerű” állítást. Közismertebb néven megoldódni látszott egy 2000-ben eltűnt bajai kislány ügye, amit a társadalom csak a „Till Tamás ügy” néven ismerhetett meg.

2000. május 28. napján Baján egy Till Tamás néven ismert kislány biciklizni indult a közeli vadasparkba, mivel gyermeknap volt, azonban már sosem ért haza családjához a szüleivel megbeszélte időpontra. A fiút senki sem látta a gyereknapon, sem azt követően. Hosszú éveken át a rendőrség eltűntként⁴⁹ tartotta nyilván a gyermeket, a nyomozást több hamis információ is zsákutcába juttatta, majd később le is zárták az ügyet, mivel nem tudtak semmilyen bizonyítékot felmutatni arra vonatkozóan, hogy Till Tamás bűncselekmény áldozata lett volna. Később biciklijét sértetlenül előkerült, azonban ebből sem tudtak semmilyen további nyomon elindulni.

A fordulat 2024-ben következett be, amikor is egy füles szerint egy bajai gyermekotthon egyik korábbi lakóját megzsarolták, hogy segítsen egy fiú holttestének eltüntetésében. Itt merült fel először Fehér János és egy K. Péternek nevezett egykori gyermekotthoni lakó neve. Fehér János vallomása szerint K. Péterrel szakmát tanultak és egy W. József nevű - akkor kb. 60 éves esztergályos - vállalkozónál vállaltak alkalmi munkát napi pár száz forintért. W. János vállalkozó megkereste a fiatalokat, hogy segítsenek neki egy építés

⁴⁹ Az FBI eltűnt gyermekeket tartalmazó listáján hosszú ideig elsőként szerepelt.

alatt álló melléképület aljzatbetonozási munkálataiban. A munkálatok során, amikor a talicska megbicsaklott, egy fóliába csomagolt holttest került elő, majd W. József megfenyegette K. Pétert és Fehér Jánost, valamint pénzt is adott nekik hallgatásukért cserébe. A történet érdekessége, hogy mind K. Péter, mind pedig W. József nem sokkal később öngyilkossággal vetett véget életének.

Ezen füles után a rendőrség által helyszíni szemlét tartottak, és felbontották a melléképületként megnevezett beton padlózatát és megkezdték az előkerült emberi maradványok vizsgálatát. A vizsgálat eredményeképp megállapítást nyert, hogy a ruhamaradványok egyezést mutatnak azokkal a ruhákkal, amelyben Till Tamás 2000. május 28-án eltűnt. Ezt követően a később elvégzett DNS vizsgálat is igazolta, hogy a feltalált holttest Till Tamás holtteste volt. Fehér János vallomása alapján az újranyitott nyomozást akár ezen a ponton meg is szüntethették volna, hiszen a vallomás alapján úgy is vélhetnénk, hogy az elkövetők - K. Péter és W. József - öngyilkossága okán nincs elkövető, így a felelősségre vonás sem lehetséges már.

Csak hogy Fehér Jánost többször kihallgatták tanúként, amely kihallgatások alkalmával - a vallomások ellentmondásossága okán - kiderült, hogy ugyan valóban W. József vállalkozó telkén és melléképületében találták fel Till Tamás holttestét, továbbá valószínűsíthetően maga K. Péter és W. József végezte el a test bebetonozását, azonban valójában a bűncselekménnyről és a holttestről egyikőjük sem tudhatott, mivel azt Fehér János maga előzetesen rejtette el arra a területre, amelyről pontosan tudta, hogy rövid időn belül beton fog fölé kerülni. Hogy miért is volt fontos ismerv K. Péter és W. József időközben bekövetkező elhalálása Fehér János számára, a válasz nagyon egyszerű, ezzel két ártatlan - már nem élő - személyt tudott gyanúba hozni a gyilkossággal, ezzel is akár mentesítve saját lelkiismeretét a hosszú éveken át tartó titok alól. Ezen sajnálatos tények is közre játszottak abban, hogy a rendőrség felismerte, hogy valószínűleg Fehér János követte el a gyilkosságot és korábbi vallomásaival mindvégig megtévesztette csak a hatóságokat. A rendőrség felismerése mellett fontos körülmény volt az is, hogy végül Fehér János negyedik kihallgatása alkalmával megtört és beismerte, hogy ő maga csalta el az átépítésre váró területre Till Tamást, majd egy fatárolóban súlyosan bántalmazta, amelynek következtében a kisfiú még a helyszínen belehalt az elszenvedett sérülésekbe.

A gyilkosság indítéka egyelőre nem tisztázott - 2026. januárjában vádemelésre került sor - , ezt majd a későbbi bírósági eljárásban fogják tisztázni. Azonban azt a szakértők megállapították a holttest maradványai alapján, hogy kegyetlen elkövetési módon történt a bántalmazás, ugyanis a csontvázon koponya és csigolyatörésre utaló nyomokat is találtak.

2024. december 12. napján, a Bács-Kiskun Vármegyei Főügyészség közleménye szerint Fehér Jánost többszöri tanúkihallgatását követően elfogták, mivel Till Tamás megölésével gyanúsították már. A gyanúsítás tárgya tehát minősített emberölés volt, amelyet gyermekkorú sértett sérelmére a fiataikorú - Fehér János az elkövetés időpontjában a 16. életévét már betöltötte - elkövető követhetett el.

Ekkor merült fel az ügy kapcsán az a jogi probléma, amely átöleli a büntethetőség, az elévülés, és a fiatakorúak speciális szabályainak körét.

2024. decemberében - az elkövetéskor hatályos⁵⁰ büntető anyagi jogi szabályozás értelmében - az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények⁵¹ körében nem évülhet el a cselekmény büntethetősége. Azonban ahogy az a fejezet korábbi szakaszaiban már tisztázásra került, - a gyanúsítás idején hatályos⁵² büntető törvény szerint - a speciális szabályok értelmében a 16. életévét betöltött fiatakorú elkövetővel szemben, még abban az esetben is, ha olyan bűncselekményt követett el, amelyet a törvény akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel rendelhet büntetni, a büntetés maximális tartama 15 év szabadságvesztés lehetett. Ez alapján pedig, ha az általános elévülési szabályokat vesszük alapul, akkor a 2000. május 28. napján elkövetett bűncselekmény Fehér János vonatkozásában 2015. május 27. napján elévült.

Ennek kapcsán - tehát, hogy az elkövetéskor és a gyanúsítás idején eltérő volt a szabályozás - merült fel az a jogi probléma, amely az egész országot felbolygatta és komoly kihívás elé állította a jogalkotót. Két egymással ellentétes álláspont alakult ki a gyakorlati szakemberek között, amelynek megoldása minél rövidebb időt követelt meg.

⁵⁰ 1978. évi V. törvény (régi Btk.)

⁵¹ A minősített emberölés büntetési tételkerete 10 évtől 20 évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

⁵² 2012. évi C. törvény (új Btk.)

Az első álláspont szerint a bűncselekmény a jelenleg hatályos - tehát az elbírálás idején - Btk. 2. § (2) bekezdése értelmében elévült, hiszen az elkövető számára kedvezőbb szabályozás alkalmazása az irányadó. Eszerint nem a minősített emberölést kell alapul vennünk, hanem az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények elévülési szabályait, amely értelmében azok nem évülnek el. Ugyanakkor a fiatakorúakra eltérő szabályozás vonatkozik, ezáltal velük szemben életfogytig tartó szabadságvesztés helyett maximum 15 év szabadságvesztés szabható ki. E szempontból megvizsgálva a korábbiakban már részletezett elévülési idő számítását, a cselekmény 15 év után, azaz 2015-ben elévült. Pontosan ezt a szempontot támasztja alá a jogalkotó szándéka, amely alapján a 2012. évi Btk. készült, tehát, hogy a fiatakorúakra eltérő, speciális szabályok vonatkozzanak.

A másik álláspont szerint - és a Bács-Kiskun Vármegyei Főügyészség is ezzel ért egyet - nem a fiatakorúak és a felnőttkorúak közötti különbségeket és speciális szabályokat kell vizsgálni, hanem azt, hogy a minősített emberölés már az elkövetés idején hatályos - régi Btk. - szerint is olyan bűncselekmény volt, amely soha nem évülhet el, és ennél tovább nem is szükséges vizsgálni, mivel, ha valami nem évülhet el, akkor ott az elévülési időt sem kell már tovább boncolgatni.

A jogalkotó az ügy (újra)kirobbanását követően szembesült azzal, hogy a korábbiakban kifejtett szándék hibásnak látszik, mivel egy többszörösen minősülő emberölés valóban nem kellene, hogy elévüljön, akármilyen korú az elkövető, továbbá azt a megközelítést, miszerint a bűncselekmény elévült és az elkövető már nem büntethető, a közvélemény sem fogadta el. Fontos megjegyezni azt, hogy a hatályos szabályok azt továbbra sem teszik lehetővé, hogy egy olyan cselekmény, amely az elkövetése idején nem volt büntethető, az elbírálása idejére büntethetővé tegyék. Ez a megközelítés szöges ellentétben állna ugyanis a mindenki által is ismert „*nullum crimen sine lege*⁵³” és a „*nulla poena sine lege*⁵⁴” jogelveivel. Az azonban megoldható, és a jogalkotó számára is megoldást jelenthet, hogy egy cselekményt akkor is szankcionáljanak, ha az elkövetéskor büntethető volt, a későbbiekben megszűnt a büntethetősége, utóbb az elbírálás idejére azonban ismét büntethetővé váljon. Ez ugyan szemben áll az Európai Unió Alapjogi Chartájával, - azonban ez nem köti a magyar jogrendszert belső, uniós joghoz nem kapcsolódó büntetőügyben - amely kimondja,

⁵³ Latin kifejezés, jelentése: nincs bűncselekmény törvény nélkül. Tehát senki sem vonható felelősségre olyan cselekmény elkövetése miatt, amelyet a törvény az elkövetéskor nem nyilvánított jogszabályban bűncselekménynek.

⁵⁴ Latin kifejezés, jelentése: nincs büntetés törvény nélkül. Tehát a büntetőjogi felelősségre vonás csak előre meghatározott, írott jogszabályon alapulhat.

hogy ha egy bűncselekmény vonatkozásában az elkövetése után a törvény enyhébb büntetés kiszabását rendeli, akkor ezt az enyhébb büntetést kell alkalmazni.⁵⁵

Ezen elvek kapcsán került sor 2024. november 25. napján az Országgyűlés plenáris ülésén a Btk. módosítás megszavazására, ahol 190 igen szavazattal, nem szavazat és tartózkodás nélkül elfogadták a módosítást, mely szerint az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények még a fiatalok elkövetői esetén sem évülhetnek el. A törvénymódosítás értelmében tehát a Btk. 109. § (2) bekezdése a 16. életévét be nem töltött fiatalokra, míg a (3) bekezdés a 16. életévét betöltött fiatalokra vonatkozik, a (4) bekezdés rendelkezik az elévülésről. Ez alapján az elévülés határidejének számításánál ezen elkövetői kör tekintetében az általános szabályoktól eltérően a (2) és (3) bekezdésben meghatározott időtartamok az irányadók, kivéve, ha a törvény eltérően nem rendelkezik. Márpedig 2025. január 1. napjától a Btk. 109. § (4) bekezdése kimondja, hogy „A (2) bekezdés b.) pontjában, valamint a (3) bekezdés b.) és c.) pontjában írt esetben a büntethetőség elévülése határidejének számításánál az ott meghatározott időtartamok az irányadók”.⁵⁶ Nemes egyszerűséggel nem rendelkezik a 109. § (2) bekezdés a.) pontjában és a (3) bekezdés a.) pontjában meghatározott életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény büntetési tételének felső határáról, ezáltal kötelezővé téve az általános elévülési szabályok alkalmazását, mely szerint az ilyen büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények büntethetősége nem évülhet el. A módosítás indokolása megszüntette a jogértelmezési bizonytalanságot az elkövetéskor és az elbíráláskor hatályos eltérő anyagi jogi szabályozás között, egyértelművé téve azon következetes gyakorlatot, miszerint az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények soha nem évülhetnek el, függetlenül attól, hogy azt fiatalok vagy felnőttek elkövető követte volna el.

V. Fiatalok bírósági eljárás sajátosságai - intézményi sajátosságok és eljárási szereplők

A tanulmány csaknem végéhez érkezte tehát újra a fiatalok törvényben meghatározott pontos definícióját. Kik is tehát a fiatalok?

⁵⁵ Európai Unió Alapjogi Charta 49. cikk (1) bekezdés

⁵⁶ Btk. 109. § (4) bekezdés

Hatályos Büntető Törvénykönyvünk meghatározása értelmében: „*Fiatakorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.*”⁵⁷ Kiemelendő, hogy a 12. életév betöltésének időpontját az adott személy születésnapját követő nap⁵⁸ nulladik órájától számoljuk, mivel ezen a napon válik az elkövető a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából büntethetővé.

Ahogy azt a jogalkotó - a korábbi törvényekhez mérten - továbbra is megfelelőnek és a rendszert kiszolgálónak tartotta, valamelyest a felnőttkorú elkövetőktől és a rájuk vonatkozó általános szabályoktól eltérő, némileg „enyhébb” megítélésű szabályozás alkalmazása indokolt a fiatalok bűnelkövetőkkel szemben. Ennek fő oka az, hogy szükséges meghatározni olyan rendelkezéseket, amelyek az általános szabályokat egyfajta plusz tartalommal vizsgálják, azaz felülírva azokat, az életkori sajátosságoknak kellő figyelmet szentelve, másképp rendelkeznek.⁵⁹

Mind az anyagi jogi, mind pedig az eljárásjogi kódexünk külön fejezetben határozza meg az általánostól eltérő, fiatalokra vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályokat.

Tanulmányom témáját tekintve, ahogy az a főcímből is visszaköszön, főként eljárásjogi megközelítésű, ebből kifolyólag - a történeti áttekintéstől eltérően, ahol főként az anyagi jog szabálya mentén haladtam - a hatályos eljárásjogi szabályozás áttekintése mentén fogom bemutatni a bírósági eljárás sajátosságait.

A Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) jogrendszerünkben 2018. július 1. napján lépett hatályba, a fiatalokra vonatkozó fejezet kezdeteként elsődlegesen rögzíti az eljárás fő célját. Eszerint ezen elkövetőkkel szemben mindig szem előtt kell tartani a nevelési, a testi, az értelmi, az erkölcsi és az érzelmi fejlődés fontosságát, továbbá azt, hogy az eljárás előmozdítsa a társadalmi beilleszkedést és hogy a fiatalok ne kövessenek el újabb bűncselekményt.⁶⁰ Ez az általános célkitűzés nem teljesen minősül újításnak, hiszen már a korábbi törvények is megjelölték e feladat fontosságát és kiemelt célkitűzésként való szerepeltetését.

⁵⁷ Btk. 105. § (1) bekezdés

⁵⁸ Tehát a születésnap napja még nem tekinthető betöltött életkornak.

⁵⁹ HERKE Csongor: A fiatalok elleni büntetőeljárás, *Jura* 1997. 4. évfolyam. 1. szám. 29.

⁶⁰ Be. 677. §

Az eljárás hatályát tekintve meg kell említenem, hogy a Be. azon kérdéskört is pontosan leszabályozza, hogy az adott bűncselekmény elkövetési idejéhez milyen életkor betöltésekor, melyik szabályozás (általános vagy speciális) az irányadó. Így tehát: ahogy azt a fiatakorúakra vonatkozó anyagi jogi definíció is tartalmazza, általános hatállyal azon személlyel szemben lehet e különleges büntetőeljárást lefolytatni, aki a deliktum elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, de a 18. életévét még nem. Azokban az esetekben, amikor egy elkövetővel szemben akár több bűncselekmény miatt is folyik az eljárás, és ezen cselekményeket eltérő időpontokban, eltérő életkorokban követte el, úgy a Be. kimondja, hogy amennyiben legalább egy bűncselekményt már a 14. életévének betöltése után követett el - úgy vele szemben a 14. életévét betöltött fiatakorúakra vonatkozó speciális rendelkezések alkalmazása az irányadó (. A harmadik és egyben az egyik legfontosabb elhatárolási szempont azon esetkör, amikor szintén több bűncselekmény miatt folyik az eljárás az elkövetővel szemben, azonban azok között szerepel olyan elkövetési időpont/időintervallum is, amelyet a 18. életévét betöltése után követett el. Ezen eset fennállása esetén vele szemben már nem alkalmazhatóak a fiatakorúakra vonatkozó speciális rendelkezések, az eljárás átfordul az általános, felnőttkorú elkövetőkre vonatkozó szabályozás és szankcionálás alá.⁶¹ Ezeknek az életkori elhatárolásoknak azért is van fontos szerepük, hiszen az eltérő életkorban lévő és eltérő testi és szellemi fejlettséggel rendelkező elkövetőkhöz egyfajta egyéniesített, korosztályuknak az általánosságban megfeleltethető bánásmódban részesülhessenek, továbbá, hogy általuk a korábban már említett büntetőeljárás fő cél, főként a prevenció tudat és a társadalom hasznos tagjává válás még inkább elősegíthetőbb legyen, és a fiatakorúakkal szemben elsődlegesen ne a megtorló cél legyen prioritásban.

A személyi kör védelméhez kapcsolódóan - bár jelen tanulmány kifejezetten e törvénnyel nem foglalkozik - nagyon fontosnak tartom megemlíteni az 1997. évi XXXI. törvényt, amely a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szól (a továbbiakban: Gyvt.). E törvény a gyermekvédelmi jelzőrendszer működését és intézményrendszerét szabályozza, amely szoros kapcsolatban áll a büntetőeljárás során a fiatakorúakkal, mint a törvény erejénél fogva különleges bánásmódot⁶² igénylő személyekkel. A Be. a kapcsolódást a Gyvt.-hez oly módon kívánja megoldani, hogy a 679. §-ában általános jelleggel fekteti le egyfajta jelzési

⁶¹ Be. 678. § (1) - (3) bekezdés

⁶² Be. 82. § Külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül

a.) a tizenharmadik életévét be nem töltött személy,

b.) a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvényben meghatározott fogyatékos személy, és az is, aki ilyennek minősülhet,

c.) a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje.

kötelezettséget a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság számára.⁶³ Az eljárás során tehát folyamatos jelleggel vizsgálendő azon körülmény, hogy szükséges-e a fent nevezett hatóságoknak a gyermekvédelmi jelzőrendszer adta intézmények felé jelzési kötelezettséggel élni, amennyiben úgy látják, hogy a beavatkozás egy más szintén is szükséges lehet és a fiatalkorú érdekét szolgálhatja. Azokban az esetekben, amikor elkerülhetetlen a hatósági eljárás kezdeményezése, a következő lehetőségek, mint hatósági intézkedések állnak rendelkezésre:

- védelembe vétel,
- ideiglenes hatályú elhelyezés,
- nevelésbe vétel,
- nevelési felügyelet elrendelése,
- megelőző pártfogás elrendelése stb.

A felsorolás nem kimerítő jellegű, azokat tételesen és részletesen a Gyvt. 14. § (4) bekezdése tartalmazza. Az általam felsorolt intézkedések csupán példálózó jelleggel támasztják alá a különböző eseteket. Például a védelembe vétel esetén megállapítható, hogy a gyermek szülője vagy más törvényes képviselője által az alapellátások⁶⁴ körébe tartozó lehetőségek önkéntes igénybevételével a gyermekkel összefüggésben fennálló veszélyeztetettséget megszüntetni nem tudják, azonban még nem indokolt a gyermek családból való kiemelése, így hát segítséggel a fejlődése továbbra is a saját családi környezetében biztosítható. Mindezek okán azonban a gyámhatóság - mivel a gyermek már valamilyen veszélyeztetettség okán a látókörébe került - egyfajta folyamatos kontroll alatt tartja a családban történő nevelkedést. A védelembe vétel, mint hatósági intézkedés leggyakrabban a szabálysértést elkövetett, vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsított vagy megvádolt fiatalkorúak tekintetében valósul meg. Amennyiben a védelembe vételnek a feltételei már nem állnak fenn - vagy a kötelező felülvizsgálati időszak alapján úgy mutatkozik, hogy elrendelése oka fogyottá vált - a gyámhatóság megszünteti azt, azonban adott

⁶³ Be. 679. §

⁶⁴ Gyvt. 15. § (1) és (2) bekezdés

A gyermekek védelmét képező alapellátások lehetnek pénzügyi és természetbeni ellátások, továbbá személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások. A pénzügyi és természetbeni ellátások közé tartozik a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, a gyermekétkeztetés, a gyermektartásdíj megelőlegezése és az otthonteremtési támogatás. Míg a személyes gondoskodás körébe tartozó gyermekjóléti alapellátások közé tartozik a gyermekjóléti szolgáltatás, a gyermekek napközbeni ellátása, a gyermekek átmeneti gondozása és a gyermekek esélynövelő szolgáltatásai.

esetben a megelőző pártfogás elrendelése, mint súlyosabbnak minősülő hatósági intézkedés elrendelése is indokoltta válhat.

A megelőző pártfogás intézményét a Gyvt. 68/D. §-a szabályozza. E hatósági intézkedés szoros kapcsolatban áll a korábban már említett védelembe vétellel. Abban az esetben, ha a fiataalkorúval szemben bűncselekmény vagy elzárással is sújtható szabálysértés elkövetése miatt a védelembe vétel már fennáll (vagy szükségesnek látszik alkalmazása), a gyámhatóság a felé tett jelzéseket követően (ügyészség, nyomozó hatóság) megkeresi a pártfogó felügyelői szolgálatot környezettanulmány⁶⁵, illetve bűnmegelőzési szempontú kockázatértékelés elvégzése végett. Amennyiben a gyámhatóság olyan jellegű pártfogó felügyelői környezettanulmányt és kockázatértékelést kap, amely alapján indokolt lehet a gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségének magas foka miatt a megelőző pártfogás elrendelése, úgy elrendeli azt.

A két hatósági intézkedés közös jellemzője, hogy nem érinti a szülői felügyeleti jogot, azonban más, a tanulmányban be nem mutatott hatósági intézkedés - mint például a nevelésbe vétel - ezekkel szemben már akár a szülői felügyeleti jog szünetelését is maga után vonhatja.

Ezt az általános jellegű gyermekvédelmi jelzőrendszerrel kapcsolatos rövid kitekintést azért tartottam szükségesnek beemelni a tanulmányomba, mivel úgy gondolom, hogy elengedhetetlen legalább említést tenni a büntetőeljárást gyakorta megelőző, akár sok esetben elegendőnek is látszó gyámhatósági intézkedésekről. Mivel a jelzőrendszer és a hozzá kapcsolódó joganyag igen széleskörű és részletes, így az véleményem szerint egy külön tanulmányban kerülhetne kifejtésre, azonban jelen téma kifejezetten a bírósági eljárásról szól, amelyre a következő fejezetben rá is térek.

1. Eljáró bíróság és összetétele, ülnökök szerepe

A történeti áttekintés során a korábbiakban már pontosan kifejtésre került, hogy pontosan mikor és mennyi ideig működtek bíróságok, mint fiataalkorúak bíróságai. Hazánkban jelenleg nincsenek önálló fiataalkorúak

⁶⁵ Egy személy vagy család életkörülményeinek a társadalmi, anyagi és lakhatási viszonyainak helyszíni felmérése. Célja az életvitel, a szociális helyzet megismerése főként hatósági eljárások vizsgálata során.

ügyeinek elintézésére felállított bíróságok, továbbá semmilyen korábbi kizárólagos illetékességi szabály sem érvényesül. A fiatakorú elkövetők ügyeit az általános (rendes) bíróságok tárgyalják le, valamint az illetékességi szabályok is az általános szabályok szerint alakulnak, de azokat speciális összetételű bíróságok bírálják el.

A Be. huszadik részében találhatóak meg a külön eljárások cím alatt a fiatakorúak elleni büntetőeljárásra vonatkozó rendelkezések. A Be. 680. §-a meghatározza a fiatakorúak ügyeinek elintézésében a bíróságra és annak összetételére vonatkozó szabályokat. Habár a törvény kifejezetten nem nevesít főszabályt - mely alapján akár egyesbíróként is elintézhető az ügy, ugyanakkor rögtön két feltételt állít fel, amelyek közül bármely teljesülése esetén tanácsban kell eljárni az eljárás során. Ezek közül az egyik feltétel az, hogy a törvény a bűncselekményre 8 évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztés büntetés kiszabását rendeli (mely feltétel nyilvánvalóan a bűncselekmények tárgyi súlyára és azok társadalomra veszélyességére kíván utalni), míg a másik feltétel az, hogy az egyesbíró az ügyet a bíróság tanácsa (e feltétel a „több szem többet lát” elvet követi) elé utalja.⁶⁶ Ezen túlmenően ugyanezen szakasz (2) bekezdése meghatározza, hogy a tanács egy hivatásos bíróból és két ülnökből kell hogy álljon.⁶⁷ Gyakorlati tapasztalataim alapján nem igen valósul meg azon eset, hogy az ügyet tárgyaló bíró csupán egyesbíróként jár el, szinte kivétel nélkül minden esetben ülnökök bevonásával, azaz tanácsban történik az elbírálás. Az ülnökök szerepére és a velük kapcsolatos további kritériumrendszerre a későbbiekben részletesen is kitérek.

Azonban fontosnak tartom megvizsgálni még a Be. 680. § (4) bekezdésének azon kitételét, mely szerint az Országos Bírósági Hivatal (a továbbiakban: OBH) elnöke által kijelölt bíró járhat el ezen elkövetői csoportok ügyeinek vitele tekintetében. Ez a kijelölés nem jelenti azt egyben, hogy valamely különleges szakképesítés, vagy bárminemű szakirányú továbbképzést kellene teljesítenie az adott bírónak, azonban, ha mégis rendelkezik a személyi körhöz kapcsolódó speciális képesítéssel, kijelölése még inkább indokolt lehet. E körben a törvény a szakszerűséget kívánja biztosítani annak érdekében, hogy a fiatakorúak sajátos nevelési és a gyermekvédelem szempontjainak érvényesülése érdekében az eljáró bíró speciális kijelölés alapján bírálhatja el az ügyet. Mindezek értelmében tehát kijelölés hiányában fiatakorúak ügyeiben bármilyen bíró nem járhat el. Ebből következik nyilvánvalóan az is, hogy bírósági titkár sem jogosult az eljárásra, mivel a

⁶⁶ Be. 680. § (1) bekezdés a.) és b.) pontok

⁶⁷ Btk. 680. § (2) bekezdés

törvény a kijelölést kifejezetten bírókra vonatkoztatva nevesíti. A fiatakorúak tanácsának összetételére vonatkozó törvényi rendelkezések megsértéséről szóló 4/1999. BJE határozat rendelkezik a kijelölt bíró kérdésköréről, továbbá arról, hogy amennyiben a bíróság nem volt törvényesen megalakítva, az egy abszolút eljárási szabálysértésnek minősül, és hatályon kívül helyezést eredményez.⁶⁸

Az ülnökök szerepére visszatérve. Elsődlegesen tekintsük át az ülnökrendszer történetét, amely egészen a Tanácsköztársaság időszakára visszamenőleg tehető. A népi bíráskodás elve 1919. tavaszától jelent meg, amikor is a bíróságokon a jogi végzettségű szakszabíró mellé „józan paraszti ésszel” megáldott polgárokat, munkásokat kerestek, akik élettapasztalatukkal elősegítették az ítélezést. Később a Tanácsköztársaság bukásával megbukott ez a fajta bírósági reform, ugyanis vissza kellett térni a dualista kori szervezethez.⁶⁹ Az ülnökök mai formáját az 1949. évi XI. törvény alapozta meg. E törvény mondta ki, hogy a járásbíróságokon a bíró mellett két népi ülnök, a törvényszékeken két bíró és három népi ülnök, továbbá az ítélőtáblákon és a Kúrián három bíró és két népi ülnökből álló tanácsban kell az eljárást lefolytatni.⁷⁰ E rendszer egészen az 1960-as évek végéig működött hazánkban. Egy nagyobb korszakot átugorva az új Be. tekintetében radikális változások következtek be az ülnökök rendszerével kapcsolatban. Tulajdonképpen a törvény a minimális szintre szorította részvételüket a büntetőeljárásban, mellyel kiürítette a néprészvétel elvét az igazságszolgáltatás rendszeréből. Az új Be. értelmében ülnökök a régi Be. szabályai szerint már csak a katonai büntetőeljárásban és a fiatakorúak eljárásában maradtak meg azzal a módosítással, hogy a tanácsban a pedagógusokon kívül kizárólag a törvényben meghatározott foglalkozású személyek vehetnek részt.

A Be. meghatározza a választható ülnökök foglalkozásának kizárólagosságát is. Eszerint ülnök kizárólag pedagógus, pszichológus vagy család - gyermek - és ifjúságvédelmi szolgáltatás, gyámügyi igazgatás keretében az ellátottak gyógyítását, ápolását, foglalkoztatását, fejlesztését, ellátását, nevelését, gondozását vagy szociális segítségét, a gyermek sorsának rendezését közvetlenül szolgáló, egyetemi vagy főiskolai végzettséghez kötött munkakörben dolgozó vagy korábban dolgozó személy lehet.⁷¹ E felsorolás kimerítő jellegű, más személyek nem tölthetnek be ülnöki pozíciót a fiatakorúak elleni eljárás során.

⁶⁸ 4/1999. BJE határozat

⁶⁹ FÉNYES Marcell: A nem hivatásos bírák szerepe az igazságszolgáltatásban., *Comparative Law Working Papers - Hallgatói Különszám*, 2021. 1.

⁷⁰ FÉNYES im. 2.

⁷¹ Be. 680. § (5) bekezdés a)-c) pontok

Felmerül a kérdés, hogy habár pontosan meg van határozva, hogy milyen foglalkozású személyek lehetnek ülnökök, tulajdonképpen miért is van szükség rájuk és kik ők valójában.

Az ülnökök szerepét, hogy megértsük, segítségül kell hívnunk az Egyesült Államokban működő esküdtszéket⁷², ahol esküdtek foglalnak helyet. A magyar jogrendszerben az ülnökök a helyi lakosok közül (továbbá a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló törvényben meghatározott kritériumrendszer⁷³ alapján), jelentkezés, majd választás során kikerülő személyek lehetnek. Az ülnököknek egyébként az eljáró bíróéval azonos jogaik és kötelességeik vannak, a kizárásra vonatkozó rendelkezések is irányadók velük szemben. Szerepük jelentősége abban áll, hogy az eljáró hivatásos bíró a döntésének meghozatalában kérdéseket tehet fel hozzájuk, a véleményüket kikérheti, továbbá az ülnökök akár le is szavazhatják a bírót, mely során döntésük akár irányadó is lehet például a büntetéskiszabás körében (gyakorlati tapasztalataim alapján az effajta leszavazás nem túl gyakori eset, az ülnökök általában egyetértenek az eljáró bíróval, a bíró a legtöbb esetben részletes magyarázatot is ad döntésének indoklásaként elsődlegesen az ülnökök felé). További indok a szerepük fontosságában, hogy például a pedagógus ülnök ismeri a fiatalkorúak életkori sajátosságait, tipikus deviáns magatartásaikat, szokásaikat, a velük való kapcsolatfelvétel, megnyílás és „nyelvük” rendszerét, amely a bíró segítségére válhat. Ugyanezen indok hozható fel a másik ülnök mellett, amely akár pszichológus, vagy a korábbi felsorolásban is említett bármely más - a fiatalkorúakkal összefüggésbe hozható végzettségű - szakember lehet, hogy szaktudása és más nézőpontja alapján, akár olyan kérdés megválaszolásában is a bíró segítségére lehet, amely kompetenciával az nem rendelkezik kellőképp.

Azonban valójában szükség van-e az ülnökökre ezen különleges eljárások során, a tapasztalat szerint általánosságban nem jelentenek többletsegítséget az ügyek eldöntésekor, sokkal inkább formális jelleggel vannak jelen, továbbá egyfajta garanciális jelleggel, amelyet a jogalkotónak szükségszerű fenntartania.⁷⁴ Az, hogy az ülnökök, annak lévén, hogy nem feltétlen rendelkeznek a jog által megkívánt tudással, nekik egyáltalán nem felróható, hiszen a cél alkalmazásuk során nem is az, hogy további két „jogi szakember” váljék az eljárás elbírálóinak részévé. Amennyiben a jogalkotónak ilyen célja lett volna, úgy további két

⁷² A laikus bíráskodás intézménye, amely a társadalom különböző rétegeiből, véletlenszerűen kiválasztott, azonban nem hivatásos bírakból álló testület.

⁷³ 2011. évi CLXII. törvény a bírák jogállásáról és javadalmazásáról (a továbbiakban: Bszi.) 212. § (1) bekezdés

⁷⁴ BERTALDO András: *Fiatalkorú terheltek a büntetőeljárásban* - doktori értekezés 2021., 106.

hívatasos - az OBH elnöke által kijelölt - bírót alkalmazott volna az ügy elintézésének érdekében. Azonban az, hogy az ülnök mennyire marad csupán ügynevezett „biodíszlet”, vagy mennyivel válik hatékonyabbá az eljárás bevonásával két oldalról is megközelíthető.

Egyrészt döntő jellegű az, hogy az eljáró bíró mennyire vonja be őket az ügy eldöntésébe, nevezetesen ad-e nekik kellő időt és lehetőséget arra, hogy az ügy iratait áttanulmányozhassák, az adott tárgyalások előtt ismerteti-e részletesen a vádiratot, a tényállást, a rendelkezésre álló bizonyítékokat, a még lehetőségként alkalmazható bizonyítási eszközöket, a büntetési tételkeretet, a büntetéskiszabás során figyelembe vehető enyhítő és súlyosító körülményeket, továbbá azt, hogy milyen segítséget vár el az ülnökeiktől, ezen tényezők mind-mind az eljáró bíró gyakorlatától is függhetnek.⁷⁵ Másrésztől meghatározó jellegű lehet a hatékonyság növelése és az ülnöki szerep rendeltetésének valódi célzata szempontjából az adott szakember hozzáállásának, továbbá a meglévő és sokszor igen hasznos tapasztalatainak és szakértelmének rendelkezésre bocsátása során. Ahogy bíró és bíró között is sokszor lényegesen nagy különbségek mutatkoznak, úgy akár a pedagógus, akár a pszichológus, de akár egy - egy gyámhatósági szakember munkája között is lényegi különbség látható, amely adott esetben a bíró hiányos tapasztalatait kellőképp pótolhatja.

Álláspontom szerint a jelenleg alkalmazandó szabályozást tekintve nem biztos, hogy az ülnöki szerep a leginkább hatékony módszer, amely a fiatalkorúak eljárása során egyfajta speciális gondoskodást és megfelelő rendszert nyújt a helyes irányú fejlődés és a bűnmegelőzés érdekében.

Úgy gondolom, hogy az eljárás során, az a körülmény, hogy egy fiatalkorú elkövető (vagy akár sértett) egy számára idegennek tekinthető pódium előtt kell, hogy feleljen cselekménye következményeiért, már alapvetően egy olyan inger, amely gátat szabhat - akár a félelem, akár a szokatlanság okán - annak, hogy az adott személy korából adódóan kellőképp megnyíljon és a rendszernek megfelelő szankciót alkalmazhassanak vele szemben. Azon további körülmény pedig, hogy a számára idegen környezet, és a pódium közepén ülő hivatalos személy - aki számára egy meghatározó döntést hoz az életében - mellett továbbá két olyan személy van, akiről gyakorlatilag általánosságban elképzelése sincsen, hogy minek okán foglalkoznak ennyien az ő cselekményével, további negatív hatást válthat ki fejlődése során.

⁷⁵ BERTALDO im. 106.

Nem az ülnöki szerep konkrét célzatával nem értek egyet, csupán egy erőteljesebb, más megközelítésbe hozható feladatkörrel ruháznám fel őket, ezzel is megcáfolva azon jelenleg fennálló véleményt, hogy az ülnökök csupán formalitásból, „biodíszletként” foglalnak helyet a bírósági eljárás során. Gondolok itt arra, hogy az egyéni értékelés és a különböző szakmák adta speciális tudás és tapasztalat alapján az ülnök egyfajta kiegészítő véleményt adhatna a bíró számára, mely irat akár lényegi elemként (csakúgy, mint egy terhelti vallomás, vagy orvosi szakvélemény) is szerepelhetne külön iratként az ítélet meghozatala során. A pedagógus ülnök adhatna egyfajta olyan jellegű véleményt, jellemzést, amelynek során a fiatalok terhelttel, avagy sértettel való kötetlen beszélgetés körében felmérhetné a szellemi képességet és azt, hogy az adott személy a kortársaihoz mérten milyen szinten áll, szocializáltsága, neveltetése milyen alapokra helyeződött, amelyből egyfajta jövőkép is kikövetkeztethető lenne. E vélemény kapcsán nem a korábban is már ismert pedagógiai szakvéleményre gondolok, hanem kifejezetten egy olyan vélemény megalkotására, amely nem a fiatalokkal korábban is már kapcsolatban álló pedagógus által felvázolt szituációt és mindennapi viselkedést mutatja be, hanem a tényleges ügyiratok ismeretén alapuló és azt követő vélemény lehetne, egyfajta kiegészítő jelleggel, a felmerült szankció hatékonyságának támogatottsága, avagy ellenjavallataként. A pszichológus ülnök szerepét tekintetben tartanám hasznosnak az eljárás során, amennyiben szintén a tényleges ügyirat megismerését követően egyfajta „kihallgatás” során ténylegesen kérdéseket intézne (erre lehetősége egyébiránt az eljárás során bármikor van, azonban ritka az az eset, amikor élnek is ezzel a lehetőségükkel) az eljárásban részt vevő terhelttől, vagy sértettől, melynek során az érzelmi és erkölcsi fejlettségre helyezhetné a hangsúlyt, ezáltal elősegítve a jogalkalmazót abban, hogy egy adott bűncselekmény elkövetését miért és hogyan valósíthatta meg a fiatalok.

Megjegyzésként említeném meg azt a fennálló problémát is, hogy az ülnökök általában az idősödő korosztályból jelentkeznek, ritkább esetben fordulnak elő fiatalabb kollégáik. Ezzel nem azt kívánom alátámasztani, hogy a kor és a gyakorlati tapasztalat nem fontos - sőt sok esetben elengedhetetlen is - azonban ahogyan arra már igen sokszor hivatkoztam a világ felgyorsult, nagyot változott, amelyhez mérten a fiatalok már nem ugyanazok az „egyszerű” gyerekek, mint akik akár 10-20-30 évvel ezelőtt voltak az idősebb ülnökök előtt. Ezáltal véleményem szerint szükségszerű lenne a fiatalabb szakemberek (pedagógusok, pszichológusok, gyámügyi szakemberek) bevonásával egyfajta ülnökfrissítést alkalmazni, hiszen előfordulhat, hogy ebben a felgyorsult világban már egészen más perspektívát kellene előtérbe

helyezni, másképp kellene vizsgálni a helyes döntés meghozatala érdekében. Azzal is tisztában vagyok, hogy az ülnök szerep, nem egy széles körben elterjedt, mindenki számára ismert pozíció, ezáltal a fiatalabb szakemberek nem is biztos, hogy tudnak a lehetőségről.

Mindezen reformok megvalósulásához véleményem szerint elengedhetetlen szempont mind a megfelelő és szigorított szakképesítés, továbbá mind a megfelelő és folyamatos továbbképzés és szakmai orientáció. Mindazonáltal, hogy a törvény már alapvetően megfogalmaz egy taxatív felsorolást az ülnökök foglalkozását illetően, ezen túlmenően többletkövetelményként szükségszerű lehetne specializáltabb szakértelemmel rendelkező személyek alkalmazása, az ülnökválasztás szigorítása.

2. Ügyész

A Be. fiatakorúakra vonatkozó külön rendelkezéseinek körében az ügyészre, mint a vádképviselőt ellátó eljárásban részt vevő személyre vonatkozóan különösen rövid szabályozás került megfogalmazásra. „A fiatakorú elleni büntetőeljárásban a felettes ügyészség által kijelölt ügyész jár el.”⁷⁶

Ahogy arra már a fiatakorúak ügyeiben eljáró bírónál is kitértem, úgy az ügyben eljáró, az ügyész személye is - fenntartva tehát a korábbi gyakorlatot - kijelölés alapján kerül meghatározásra. Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.) 2. § (1) bekezdés j.) pontja rögzíti, hogy az ügyészeknek kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a fiatakorúak ellen indult büntetőeljárások különös szabályainak betartására.⁷⁷

A fent hivatkozott Ütv.-ben nincs szabályozva pontosan az, hogy milyen feltételekkel és milyen eljárás keretében lehet kijelölni az ügyészt a fiatakorúak elleni eljárásokra. Az ügyész vonatkozásában azon kitétel megvalósulása, mely a kiemelt figyelmet nevesíti, habár a törvényekhez képest alacsonyabb szintű jogi normának minősül, azonban kellő kiegészítéssel és részletességgel foglalkozik a 11/2018. (VI.29.) Legfőbb Ügyészi utasítás a fiatakorúak büntetőügyeivel kapcsolatos ügyészségi szakfeladatok ellátásáról a kijelölés tárgyában. Az utasítás 3. § (1) bekezdése leíró jelleggel sorolja fel, hogy az ügyészség szervezetén belül,

⁷⁶ Be. 681. §

⁷⁷ 2011. évi CLXIII. törvény 2. § (1) bekezdés j.) pont (a továbbiakban: Ütv.)

melyik szinten, és milyen ügyész látja el a fiatalkorúak büntetőügyeivel kapcsolatos szakfeladatokat a kijelölés alapján.⁷⁸ Ezen túlmenően a 3. § (3) és (4) bekezdése arról is rendelkezik, hogy a fellebbviteli főügyészségi és a főügyészségi ügyészt a Legfőbb Ügyészség Fiatalkorúak Büntetőügyeinek Önálló Osztálya vezetője jelöli ki, míg a járási és járási szintű ügyész fiatalkorúak ügyeinek intézésére történő kijelölése előtt az előbbieken már hivatkozott önálló osztály vezetője hozzájárulásának a beszerzése kell hogy megelőzze.⁷⁹ E rendelkezések azt kívánják biztosítani, hogy a kijelölést minden esetben megelőzze egy alkalmassági vizsgálat arra vonatkoztatva, hogy az adott ügyész a fiatalkorúak ügyszakára alkalmas-e. Véleményem szerint a bírósági kijelöléssel ellentétben, az ügyészek kijelölésére vonatkozó szabályok, főként az alkalmassági vizsgálat megléte egyfajta alaposabb vizsgálati szempontrendszert állít fel, ezáltal is kellőképp biztosítva a megfelelőséget.

Ezen túlmenően az utasítás hatásköri és illetékességi, a nyomozásra vonatkozó különös rendelkezéseket, továbbá a bíróság előtti ügyészségi tevékenység különös szabályait tartalmazza. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a Be. -hez hasonlóan az utasítás III. fejezetében található 6. pont - amely a Fiatalkorúak védelme elnevezést kapta - visszacsatol a korábbiakban már hivatkozott Gyvt. vonatkozó szakaszaira. Így tehát az ügyész az ügyiratok vizsgálata során, amennyiben azt észleli, hogy a fiatalkorúval kapcsolatban jelzési vagy hatósági eljárás kezdeményezési kötelezettség alapjául szolgáló körülmény merül fel, és a Gyvt.-ben írt kötelezettségeinek a nyomozó hatóság nem tett eleget, úgy az ügyészség a jelzés vagy a hatósági eljárás kezdeményezésének haladéktalan megtételére utasítja, valamint további tájékoztatást kér az intézkedés eredményéről.⁸⁰ Ugyanezen szakasz (2) bekezdése azt az esetet is szabályozza, amikor a fiatalkorút veszélyeztető körülmények már csak az ügyészség eljárásában válnak ismertté. Ez esetben az ügyészség a közérdekvédelmi szakterület ügyészeinek intézkedésre irányuló megkeresésével tesz eleget jelzési kötelezettségének, mely intézkedés eredményességéről szintúgy tájékoztatást kér.⁸¹

Az utasítás 12. pontja a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósító gyermekkorú elkövetőkkel kapcsolatosan is megad rendelkezéseket. Ekörben a Be. 88. §-ában meghatározott, kifejezetten a 14.

⁷⁸ 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás a fiatalkorúak büntetőügyeivel kapcsolatos ügyészségi szakfeladatok ellátásáról 3. § (1) bekezdés (a továbbiakban: 11/2018. LÜ utasítás)

Legfőbb Ügyészségen a Fiatalkorúak Büntetőügyeinek Önálló Osztálya, fellebbviteli főügyészségen, főügyészségen és a járási szintű ügyészségen az ilyen elnevezésű szervezeti egység ügyésze vagy - önálló szervezeti egység hiányában - az e feladatra kijelölt ügyész.

⁷⁹ 11/2018. LÜ utasítás 3. § (3)-(4) bekezdés

⁸⁰ 11/2018. LÜ utasítás 15. § (1) bekezdés

⁸¹ 11/2018. LÜ utasítás 15. § (2) bekezdés

életét be nem töltött, különleges bánásmód körébe tartozó szabályok érvényesülését vizsgálja. Az ügyészségnek - amennyiben tehát gyermekkorú elkövetővel összefüggő ügyben - kiemelt figyelmet kell fordítania arra, hogy a különleges bánásmód körébe tartozó intézkedések különös előírásainak betartásával folytatták-e le az eljárási cselekményeket.⁸² Nevezetesen azt, hogy az eljárási cselekménytől várható bizonyíték mással nem pótolható, hogy az arra alkalmassá tett helyiségben végezték el, valamint törekedni kell arra - amennyiben az az eljárási cselekmény eredményességét nem veszélyezteti - hogy az adott cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy (álláspontom szerint az ugyanazon személy kiemelten fontos szerepet kellene hogy kapjon, a bizalomépítés és a megnyílás érdekében) végezze. Ezen kívül a Be. előírja, hogy mind a bíróságnak, mind az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak is az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt kell készítenie.⁸³ Ezek a garanciális előírások az eljárásban részt vevő fiatalkorú személy védelme érdekében kerültek megfogalmazásra, ezáltal is elősegítve a kíméletesebb és gyermekbarátabb igazságszolgáltatás kialakítását.

Általánosságban még elmondható a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásról az ügyész tevékenységének vonatkozásában, hogy a büntetőeljárásnak csak közvadra van helye, tehát kizárt a pótmagánvádas eljárás, továbbá amennyiben magánvádas bűncselekmény miatt indul eljárás, úgy minden esetben az ügyész jár el. A tárgyaláson az ügyész jelenléte minden esetben kötelező, alügyész és ügyészségi fogalmazó nem is képviselheti a vádat.⁸⁴

3. Védő

A Be. 3. § (1) bekezdése az alapvető rendelkezések között nevesíti a terhelt hatékony védelemhez való jogát. A hatékony védelemhez való jog a fiatalkorúak tekintetében különösen fontos, kiemelten biztosítandó jogosultság, amely az igazságszolgáltatás körében a tisztességes eljáráshoz való joghoz szorosan kapcsolódik.

Mivel a fiatalkorúak (továbbá a felnőttkorú társaik) általánosságban véve nem rendelkeznek a jog megfelelő tudásával, sőt az énidegen helyzet adta szituációk saját maguk képviseletét sokszor még meg is nehezítik,

⁸² 11/2018. LÜ utasítás 28. § (1) bekezdés

⁸³ Be. 88. § (1) bekezdés a-d.) pontok

⁸⁴ Be. 692. § (1) bekezdés

ahhoz, hogy megfelelően képviseltethessék magukat és ezáltal az eljárás során annak minden részletét kellőképp megismerhessék és megérthessék, védelmük érdekében védőt hatalmazhatnak meg, de akár védő kirendelését is indítványozhatják. A védelem meghatalmazására nemcsak maga az elkövető, vagy a sértett, de a törvényes képviselője, illetve a nagykorú hozzátartozója is jogosult. Abban az esetben, ha nincs meghatalmazott védő, úgy kirendelés alapján kell ellátni a védelmet. A kirendeléssel kapcsolatban sürgősszerű felhívni a Be. 44. § g.) pontját, amely felhatalmazást ad erre az esetre, ugyanis fiatakorúak elleni büntetőeljárás során védő részvétele kötelező, ez egy kogens rendelkezés, ettől eltérni nem lehet.⁸⁵ Az Európai Parlament és Tanács 2013/48/EU irányelve (a továbbiakban: Children irányelv), amely a büntetőeljárások során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló irányelv, 6. cikke nevesíti az ügyvédi támogatásról szóló rendelkezéseket. Ez a cikk tulajdonképpen a késedelem nélküli ügyvédi támogatást fogalmazza meg, annak érdekében, hogy hatékonyan érvényesülhessen a védelemhez való jog. Ennek értelmében az irányelv is különböző szakaszokat határoz meg arra vonatkozóan, hogy mikor van az a legutolsó időpont, amikor biztosítani szükséges az ügyvédi támogatást e különös bánásmódot igénylő személyek számára.⁸⁶ Lényegében hazánkban a Be. ezen irányelv adta tartalmát fogalmazza meg a 682. §-ában. Ugyanezen szakasz (2) bekezdése sorolja fel, hogy a vádemelés előtt milyen eljárási cselekmények során kötelező a védő részvétele. Ezek:

- a gyanúsított kihallgatáson,
- a szembesítésen,
- a felismerésre bemutatáson,
- a helyszíni kihallgatáson,
- a bizonyítási kísérleten, valamint
- a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel kapcsolatos eljárásban.⁸⁷

A védő biztosításának ki kell terjednie a bizalmas kommunikáción át arra, hogy az ügyvéd ténylegesen részt vehessen az eljárási cselekményeken annak érdekében, hogy a fiatakorú személyt jogainak érvényesítéséhez szükséges tudásával, képességeivel és jelenlétével ténylegesen „védeni” tudja, azaz

⁸⁵ Be. 682. § (1) bekezdés

⁸⁶ *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*, Főszerkesztő: Polt Péter 682. §

⁸⁷ Be. 682. § (2) bekezdés a-f.) pontok

hatékonyan és tisztességes módon képviselje az eljárás bármely szakában.⁸⁸ Gyakorlati tapasztalataim alapján a fiatalkorú és védője már az eljárást megelőzőn részletesen átveszik az ügygel kapcsolatos minden fontos részletet, a bírósági eljárás során, a bíró előtt általában a fiatalkorú nem beszél sokat, helyette inkább védője - mint egyfajta szócső - fogalmazza meg a szükséges indítványokat, tesz nyilatkozatokat. Fontos kiemelni azt is, hogy a Be. általánosságban véve is úgy rendelkezik, hogy a bírósági eljárás során a folyamatos tanácskozást biztosítani kell a védő és az elkövető részére, azonban fiatalkorúak esetében ez még kiemeltebben érvényesül. Előfordulhat akár olyan esetkör is, hogy a tárgyalás folyamán valamely részcselekménynél tanácskozik a védő a fiatalkorúval, a pontosabb megértés és a tisztánlátás végett.

Azon eljárási cselekmények tekintetében, ahol nem kötelező a védő részvétele, ott a törvény előírja, hogy az ügyészség vagy a nyomozó hatóság köteles tájékoztatni a védőt haladéktalanul.⁸⁹

A korábbiakban kifejtett eljárásban részt vevő hatóságokhoz képest - bíróság, ügyészség - eltérés mutatkozik a védelemmel kapcsolatos kijelölés tárgyában. A védők esetében ugyanis, nincsen semmilyen jellegű előírás, sem az eljárásjogi, sem pedig más részletszabályt tartalmazó normában, amely arra irányulna, hogy a fiatalkorú elleni büntetőeljárásban akár a meghatalmazott, akár a kirendelt védő kijelölés alapján járhatna el. A védőnek ugyanis nincsen tipikus „felettes” hatósága, bár minden védő egy területileg illetékes Kamarához tartozik, hiszen adott esetben a kirendeléseket a Kamara végzi el a bíróság felhívására. Ez tulajdonképpen annyit jelent, hogy a gyakorlat nem koherens a korábban részletezettekkel, amely akár megfontolásra is kerülhetne tekintetben, hogy ténylegesen fiatalkorúakra specializálódott nyilvántartás kerüljön megalkotásra, amely egyrészt mind az igazságszolgáltatásban részt vevő hatóságok munkájának elősegítését, mind pedig a védelem oldaláról történő hatékonyabb jogérvényesülést szolgálhatná.

4. A pártfogó felügyelő szerepe a fiatalkorúak bírósági eljárásában

A hatályos büntetőeljárás törvényünk alapvető célként tűzi ki a fiatalkorúak eljárása során, azok védelme érdekében, hogy az eljárást úgy kell lefolytatni, hogy az a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, értelmi,

⁸⁸ Be. Nagykomentár 682. §

⁸⁹ Be. 682. § (3) bekezdés

erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a társadalmi beilleszkedését és azt, hogy ne kövessen el újabb bűncselekményt.

Ez az alapvető célkitűzés az egész eljárás során érvényben lévő szempont, továbbá abban az esetben, ha a fiatalkorú bűnösségének megállapítására és vele szemben büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására kerülne sor, úgy az a lehető leghatékonyabb eszköz megválasztásával, nevelésének és védelmének szem előtt tartásával válassza meg a jogalkalmazó.

A jogalkotó mindezen célok érvényesülése érdekében mind az anyagi jog, mind pedig az eljárásjogi törvényünkben nevesíti a pártfogó felügyelet intézményét. Tekintsük át e két fő szabályozás mentén először az általános - tehát a felnőttkorú elkövetőkre alkalmazandó - rendelkezéseket.

A Btk. 69. § (1) bekezdése taxatív felsorolást ad, amelyek értelmében a pártfogó felügyelet, mint intézkedés, elrendelhető, tehát nem választható intézkedés. A pártfogó felügyelet intézménye annak érdekében alkalmazható, ha a felsorolásban meghatározott joghátrányok eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges.

Ezek:

- a feltételes ügyészi felfüggesztés tartama,
- a feltételes szabadság tartama,
- a próbára bocsátás próbaideje,
- a jóvátételi munka előírása mellett,
- a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt.

Ezen túlmenően a Btk. 69. § (2) bekezdése szintén taxatív felsorolást ad arra az esetre, hogy mikor kötelező a pártfogó felügyelet alkalmazása. Ezek:

- aki életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátottak,
- az a visszaeső, akit feltételes szabadságra bocsátottak, vagy akivel szemben a szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették,
- az a 38. § (5) bekezdése szerinti elkövető, akit a 38. § (6) bekezdése alkalmazásával bocsátottak feltételes szabadságra,

- a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére az, akit a hozzátartozója sérelmére elkövetett személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt ítéletek szabadságvesztésre, vagy
- a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére az, akit tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre.

Tartamát tekintve megegyezik azon büntetés tartamával, amely mellett alkalmazására sor került, de legfeljebb 5 év, életfogytig tartó szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadság esetén legfeljebb 15 év.

Ezen általános szabályokon túlmenően a Btk. a speciális elkövetői körre vonatkozóan, nevezetesen a fiatalok (12. életévét betöltött, de a 18. életévét nem) elkövetőkre is megállapítja a pártfogó felügyelet intézményét, néhol eltéréseket alkalmazva.

A Btk. 119. § (1) - (3) bekezdései tartalmazzák ezeket a rendelkezéseket. Az (1) bekezdés rögtön egy felsorolással kezd, amelyben kimondja, hogy mely fiatalok áll pártfogó felügyelet alatt. Ezek az esetek:

- a feltételes szabadság tartama alatt,
- a próbára bocsátás próbaideje alatt,
- a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt,
- a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás tartama alatt,
- és a feltételes ügyészi felfüggesztés tartama alatt.

Jól látható, hogy amíg a felnőttkorú elkövetők esetén az általános szabályok e felsorolás esetén csupán lehetőségként adják meg az eljáró hatóság számára a pártfogó felügyelet alkalmazását, úgy a fiatalok elkövetők esetén ezek kötelező esetkörök.

Tekintsük át, hogy az eljárásjogi törvényünk, amely milyen területeken érinti a pártfogó felügyeletet.

Elsőként a korábban már említett feltételes ügyészi felfüggesztés körében tesz említést a Be. a pártfogó felügyeletről, ahogyan azt a fentiekben már említettem, nem kötelező, de egy elrendelhető esetkör. A fiatalok vonatkozó szabályozás körében is említést tesz az intézkedésről, azonban azt már kiegészíti

a pártfogó felügyelői vélemény beszerzésével, mint egy nevesített bizonyítási eszközzel, amely az egyéni értékelés eszköze.

Ha áttérünk a bizonyítás eszközeire, azon belül is a pártfogó felügyelői véleményre láthatjuk, hogy a Be. 202. § (3) bekezdése tartalmazza, hogy a pártfogó felügyelői véleményt a pártfogó felügyelő készíti el. E vélemény elkészítése során köteles és jogosult megismerni mindazokat az adatokat, amelyek a vélemény elkészítéséhez szükségesek. Többek között megismerheti az eljárás ügyiratait, a terhelttől, a sértettől, a tanúktól és az eljárásba bevont más személyektől felvilágosítást kérhet. Amennyiben feladatának teljesítéséhez szükséges, úgy az ügyészségtől vagy a bíróságtól újabb adatokat és ügyiratokat kérhet.

Hogy mi is az a pártfogó felügyelői vélemény, azt a Be. 203. § (1) bekezdése tartalmazza. Eszerint: a vélemény a terhelt személyiségét és életviszonyait jellemző tényeket és körülményeket - így különösen családi körülményeit, egészségi állapotát, esetleges káros szenvedélyeit, lakhatási körülményeit, iskolai végzettségét, szaktudását, munkahelyét, ennek hiányában a foglalkoztatására vonatkozó adatokat, jövedelmi, vagyoni viszonyait - írja le, továbbá bemutatja a feltárt tények, körülmények és a bűncselekmény elkövetése között fennálló kapcsolatot, a bűnismétlés kockázatát, valamint a terhelt szükségleteit.

A fiataikorúak eljárásával kapcsolatban a Be. 685. §-a nevesíti az ún. összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt. Abban az esetben, ha a fiataikorúval szemben védelembé vétele körében megelőző pártfogás elrendelésére került sor, vádemelés előtt az ügyészség, azután a bíróság összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendelheti el. Ez az összefoglaló vélemény a fent kifejtett pártfogó felügyelői véleményben meghatározott általános elemeken túl tartalmazza a fiataikorúval szemben a gyámhatóság által elrendelt megelőző pártfogás végrehajtásának eredményére vonatkozó összefoglaló adatokat is.

A korábban már részletesen kifejtett anyagi és eljárásjogi szabályokon túlmenően a pártfogó felügyelők tevékenysége során irányadó még a 8/2013. (VI.29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről. E rendelet többek között részletes rendelkezéseket ad a pártfogó felügyelői vélemény tartalmi elemeiről és elkészítésének általános szabályairól, a megelőző pártfogó felügyelői vélemény elkészítéséről, továbbá a környezettanulmány elkészítésének általános szabályairól.

VI. Képzési javaslatok

Összességében véve most, hogy áttekintetem az eljáró bíróságra, az ügyészségre és a védőre vonatkozó, az általánostól eltérő, külön szabályozást a következő képzési javaslatokkal kapcsolatos vélemény fogalmazódott meg bennem.

A korábbi vizsgálódás alapját képező sorrendiséget fenntartva először az eljáró bírósággal és az ülnökökkel kapcsolatosan az az álláspont alakult ki bennem, hogy bár az OBH Elnöke általi kijelölés és az ülnökrendszer választása során alkalmazott intézkedések kiszolgálják azon célt, hogy egyfajta „kiválasztás” alapján alakuljon az ügy elbírálása, ez a kijelölés/kiválasztás azonban mégsem hordoz magában egyfajta kimunkált gyakorlatot.

Véleményem szerint az, hogy bárminemű többletképesítés nélkül kijelölhető egy adott bíró az ügy elbírálására, tulajdonképpen egy formalizált, sokak által csak emlegetett többlet adminisztratív jellegű intézkedés, mintsem a hatékonyság növelésének elősegítése. Úgy gondolom, hogy azoknak a bírónak, akik fiatakorúak ügyeinek elbírálására jogosultak lehetnek, egyfajta speciális képesítéssel - akár nevezetesen jelen képzés adta szakjogászi oklevéllel - lenne szükségeszerű rendelkezniük. Nyilvánvalóan tisztában vagyok azzal, hogy a szakmában jelen lévő, akár 20-30 éve bíraskodást gyakorló jogalkalmazó nem attól válik majd alkalmasabbá a külön eljárás lefolytatására, hogy elvégez egy szakjogászi képzést, azonban az a bíró, aki mégis vállalkozik arra, hogy egy ilyen jellegű plusz képzést a maga plusz idejével, kötelezettségeivel és a ráfordított energiával elvégez, úgy gondolom, hogy mindenképp valamilyen nemű érdeklődést és irányultságot, elkötelezettséget tanúsít. Ezen túlmenően időlegesen akár szükséges lehetne egy-egy kötelező jellegű továbbképzés keretén belül az aktualizált szabályozás elsajátítására - gondolok itt elsődlegesen a nemzetközi jogszabályok és iránymutatások adta kiegészítő, ám sok esetben nem kellő figyelmet kapó gyermekjogi dokumentumok áttekintésére, hogy azokat a gyakorlatba minél pontosabban és hatékonyabban lehessen átültetni, alkalmazni.

Az eljáró bíróság tanácsában helyet foglaló ülnökök szerepével már a vonatkozó fejezetben részletesen foglalkoztam, továbbá véleményemet megfogalmaztam munkájukkal kapcsolatban. Abban mindösszesen annyi kiegészítést tennék, hogy a jelentkezési rendszerüket és az előírt szakképesítésüket mindenképp

szigorítanám, továbbá az eljárás során tanúsított munkájuk ellenőrzésére kiemelt figyelmet fordítanék. Ezzel elkerülhetővé válna a korábban már említett „biodíszletként” való formalitásuk, továbbá kiderülhetne, hogy alkalmazásuk valódi hatékonyságnövelő szerepben, avagy csupán az eljárás költségesebbé válásában játszik szerepet.

Az ügyészek szerepével és kijelölésükkel kapcsolatosan úgy gondolom, hogy már egyfajta többletkritériumként működő rendszer van jelenleg is alkalmazásban, legalább is azon a szinten, ahol szükség van még egy plusz vezetői hozzájárulásra a kijelölés tárgyában. Csakúgy, mint a bírók esetében, az ügyészek körében is szükségszerűnek tartanám - és főként az egységes gyakorlat kialakításában nagy szerepet játszana - azt, ha egy plusz képzéssel rendelkeznének, a specializáltabb eljárás érdekében. Mivel gyakorlati tapasztalataim főként a bírósági szervezetrendszeren belüliek, így az ügyészség vonatkozásában nem tudok és úgy gondolom, hogy nem is alkothatok ennél mélyrehatóbb javaslatot.

A védelem kérdéskörének kapcsán szintén megfogalmaztam már egyfajta javaslatnak is tekinthető, az ügyvédi nyilvántartási rendszerben egy fiatalkorúak ügyeire specializált adatbázis létrehozását. Sok esetben az a tapasztalat, - és ez főként a kirendelt védőkre vonatkoztatható - hogy a területileg illetékes ügyvédi kamara olyan védőt rendel ki az eljárásba, amely védő nem rendelkezik kellő gyakorlati tapasztalattal és felkészültséggel az általánostól eltérő, speciális bánásmódot igénylő személyek védelmére. Véleményem szerint ez kiküszöbölhető lenne a korábban említett adatbázis nyilvántartás rendszer létrehozásával, olyan módon, hogy az adott területhez tartozó aktív tevékenységet folytató ügyvédek - akár a már meglévő szakképzésük, akár saját érdeklődési körük alapján - előre jeleznék és kérnék nyilvántartásba való felvételüket, amennyiben úgy ítélik meg, hogy fiatalkorúak eljárásában, mint kirendelt védő alkalmasak lehetnek.

VII. Összefoglalás

Mind a fiatalkorúak szakjogászának képzésére való jelentkezésem, mind pedig a tanulmányom témaválasztásánál az a cél vezérelt, hogy munkám során és a későbbiekben is jól alkalmazható módon,

mélyebb ismereteket szerezzek a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozás speciális jellegzetességeiről, és ezek alkalmazásával elősegíthessem a hatékonyabb eljárás megvalósulását.

Az új Be. megalkotásával és hatálybalépésével hazánk egyre inkább a nemzetközi szintén jelen lévő elvárásokhoz közelít, hogy a fiatalkorúak eljárása során a gyermekbarát igazságszolgáltatás kívánt, európai szintű hatásai maradéktalanul érvényesülhessenek, azonban teljeskörűen még mindig nem lehet kijelenteni, hogy a kívánt hatásai teljeskörűen meg is valósulnának.

A tanulmányomban egy rövid kitekintést tettem a nemzetközi szintén felállított elvárások vonatkozásában, ismertetve a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában elvárt garanciális elemeket, mint például a gyors, igazságos és méltányos eljárás, a kényszerintézkedések minimalizálása, valamint a magánélet és személyes adatok védelme körében. A hatályos jogszabályok megvizsgálását követően, továbbá a bírósági eljárás sajátosságainak tekintetében a következő megállapításokra jutottam. A hatályos jogszabályok vizsgálata és a bírósági eljárás sajátosságainak elemzése alapján megállapítható, a Be. 79. §-a alapvető garanciális szabályként fekteti le, hogy soron kívüli eljárás lefolytatását kell elvégezni, amennyiben az eljárásban 18. életévét be nem töltött sértett vagy terhelt vesz részt. A fiatalkorúakkal szembeni eljárások gyorsasága, az eljárási garanciák érvényesítése és a kényszerintézkedések alkalmazásának szigorú feltételei az általános szabályoktól való eltéréssel biztosítják, hogy az eljárás a lehető legkevésbé terhelje az érintett fiatalkorúakat. A szakosított intézmények és az ott dolgozó szakemberek eloszlása és képzettsége azonban továbbra is vegyes képet mutat. Bizonyos területeken - például a gyermekvédelemben - megfelelő a szakosított ellátás, míg más területeken hiányosságok mutatkoznak mind intézményi, mind szakemberi szinten. A szakemberek képezésével kapcsolatban részletes elemzést készítettem a tanulmány külön fejezeteiben, ezért az összegzésben ezek ismételése nem indokolt. A fiatalkorúak magánéletének védelme az igazságszolgáltatás során általában megfelelően biztosított, például a nyilvánosság kizárásának lehetősége révén. Ugyanakkor a közösségi hálózatok elterjedésével, valamint a digitális térben található adatok gyors áramlásával az igazságszolgáltatásnak komoly kihívásokkal kell szembenéznie annak érdekében, hogy lépést tartson a modern világ fejlődésével. Bár a fiatalabb generáció már ezekben a változásokban nőtt fel, az igazságszolgáltatás rendszere még nem képes teljes mértékben integrálni az új technológiai kihívásokat az eljárásokba.

A nemzetközi gyakorlat kitekintésével világossá válik, hogy a fiatalkorúak eljárásában számos országban alkalmaznak különleges, gyermekbarát mechanizmusokat, amelyek célja a sértettek és az elkövetők védelme, valamint a visszaesés csökkentése. Ezek az eljárások általában a gyorsaságra, a trauma minimalizálására és a speciális szakemberek bevonására helyezik a hangsúlyt. Kiemelkedő példa erre a „Barnahus”-modell, amelyet elsősorban az északi országokban alkalmaznak. Hazánkban bár az új Be. jelentős előrelépést jelentett a fiatalkorúak eljárása során, a nemzetközi szintű ajánlásokkal összevetve még mindig vannak hiányosságok. A Barnahus-modell tanulmányozása rávilágít arra, hogy a gyermekbarát és specializált eljárások hatékonyan ötvözhetik a prevenciót, az eljárás gyorsaságát és az érintett gyermekek védelmét, miközben a szankciók alkalmazása is célzottabb lehet. E modell szemlélete jól illeszkedhetne a hazai gyakorlatba, különösen a fiatalkorúak bírósági eljárásának szakosított, gyermekközpontú irányításába. Ennek bevezetése nem csupán az eljárás hatékonyságát növelné, hanem hozzájárulhatna ahhoz is, hogy a gyermekek társadalmi beilleszkedése és a jövőbeli bűnelkövetés kockázata is csökkenjen.

Tanulmányom bevezető részében megfogalmaztam azokat az alapvető kérdéseket és problémaköröket, amelyek vizsgálata és részletes elemzése a tanulmány során a fejezetek központi célját képezte, és amelyekre az alábbiakban átfogó, több szempontot figyelembe vevő választ kívánok adni.

Elsőként felmerülő kérdés az volt, hogy indokolt-e a fiatalkorúak bíróságának újbóli felállítása. A tanulmány során vizsgált adatok, a jogszabályi háttér és a gyakorlat alapján világosan látható, hogy a fiatalkorúak speciális bánásmódja és az eljárások hatékonysága szempontjából az önálló fiatalkorúak bíróságának újbóli felállítása indokolt lenne. Egy ilyen bíróság lehetőséget biztosítana a bírók, ügyészek és védők specializált képzésére, a személyre szabott eljárás lefolytatására, valamint a preventív intézkedések alkalmazására, amelyek célja a fiatalkorúak visszaesésének csökkentése. Az önálló bíróság létrehozása nem csupán technikai, hanem társadalmi és nevelési jelentőséggel is bírna: szimbolikus üzenetet hordozna arról, hogy a fiatalkorúak jogainak védelme, a gyermekbarát és specializált eljárás elengedhetetlen a hatékony igazságszolgáltatás érdekében. A modern, digitalizált világ kihívásai - például az online bűncselekmények számának növekedése - szintén indokolttá teszik a rendszer továbbfejlesztését, hiszen csak a speciális, fókuszált eljárás biztosíthatja, hogy a fiatalkorúak ügyét gyorsan, igazságosan és a személyi körülményeikhez igazodva lehessen kezelni.

A második fő kérdés azzal volt kapcsolatos, hogy szükséges-e külön a fiatalkorúakra vonatkozó anyagi és eljárási szabályozás kialakítása. A történeti áttekintésből látható, hogy korábban önálló törvények és bíróságok léteztek, melyek külön szabályozták a fiatalkorúak eljárását. A jelenlegi jogszabályok külön fejezetben kezelik a fiatalkorúakat, de az eltérések az általános szabályoktól korlátozottak. Ez előnyként szolgálhat, mivel a fiatalkorú elkövetők korai életkorban is megismerhetik az alapvető jogi követelményeket, azonban hátrányként is értékelhető, mert a prevenciós hatás nem mindig érvényesül megfelelően. Véleményem szerint indokolt lenne újra felállítani a fiatalkorúak bíróságát, amely szakszerűbben és elkülönítetten kezelné az eljárásokat, elősegítve ezzel a specializáltabb törvényhozást és az egységesebb ítélkezést.

A következő felvetett kérdés az ülnökök alkalmazásával kapcsolatos volt. E kérdéskört úgy gondolom, hogy a tanulmány során a különböző fejezetekben már igen részletesen megválaszoltam, annak újabb kifejtését nem tartom indokoltnak, csupán leegyszerűsítve a választ, az ülnökrendszer alkalmazását egyfajta szigorított reformként kezelném.

Ugyan a tanulmány nem foglalkozott kifejezetten szankciórendszerrel, azonban úgy gondolom, hogy a hipotézisben felvetett kérdésem megválaszolása az eljárás sajátosságainak tekintetében csak részben válaszolható meg. Tehát az, hogy a jelenleg hatályos szankciórendszer alkalmas-e arra, hogy kellő prevenciót és visszatartó erőt mutasson a jövőben, úgy gondolom, hogy segítségül kell hívnunk az időszerű statisztikák adta mutatókat. A Központi Statisztikai Hivatal évente az igazságszolgáltatással kapcsolatosan a bűnüldözésre, az ítélkezésre, a büntető igazságszolgáltatási rendszer működtetésére, az igazságügyre és további ügycsoportokra vonatkozóan adatokat tartalmaz.⁹⁰ A jelenleg rendelkezésre álló az „Igazságszolgáltatás főbb adatainak hosszú időszora” táblázatban található adatok legutóbb 2025. november 4. napján lettek frissítve, mely adatok a következő információkat adják meg. 2020-ban az összes bűncselekmény száma 162.416 volt, ehhez képest 2021-ben ez a szám 154.012-re csökkent. Százalékos arányban ez a mutató 6 %-kal kevesebb az előző évhez képest. A 2022-es évre vonatkozó adatok 2023. május 19. napján frissültek, ez alapján a bűncselekmények száma 167.774 volt, amely csaknem 8 %-os emelkedést mutat az előző évi adatokhoz képest, ezek az adatok 2023-ban 178.172-re, 2024-ben pedig 233.470-re

⁹⁰ www.ksh.hu

emelkedtek. Összességében tehát 2020-hoz képest 2024-re, azaz 5 teljes évet vizsgálva a bűncselekmények száma 43,75 %-os növekedést mutatnak. Ez egy igen magas arányú növekedés, amelynek több összetett oka is lehet. Ilyen lehet például az, hogy az elmúlt 5-10 évben az online bűncselekmények száma kiugró növekedésnek indult, többet között az adathalászat, az online csalások, a bankkártyás visszaélések kapcsán is. Egy további adattábla, nevezetesen a „Regisztrált elkövetők, elkövetések” szerint 2020-ban az elkövetések száma összesen 138.950 volt, melyből a gyermekkorú elkövetők 1734 fő számban voltak jelen, a fiatalok elkövető pedig összesen 8064 fő volt, míg 2024-ben az összes elkövetői szám már 214.144 volt (54 %-os növekedés), melyből a gyermekkorúak általi elkövetés száma 4350 fő, míg a fiatalok elkövető száma 8844 volt. Megállapítható a statisztikai adatokból tehát, hogy nemcsak az elkövetések száma emelkedett, de elkövetői körön belül 5 év alatt a gyermekkorú elkövetők száma 150 %-os, míg a fiatalok elkövetők százalékos aránya csupán 9,7 %-os növekedést mutat. Ez egy rendkívül érdekes adat, hiszen jól látható, hogy a gyermekkorú elkövetők (tehát a 14. életév alattiak) száma igencsak kiugró tendenciát mutat, ellenben az idősebb - fiatalok - társaikkal szemben. Ennek hátterében véleményem szerint szintén az online háttér állhat, azonban ennek pontos megválaszolása egy újabb tanulmányban kerülhetne kifejtésre. A rendelkezésre álló számok alapján tehát az utóbbi években az összes elkövetés számában emelkedő arányszám látszik megmutatkozni. Ez akár arra a következtetésre is okot adhat, hogy a szankciórendszer nem teljesen megfelelő, nincs kellő visszatartó ereje, a rendszert nem kiszolgáló. Ugyanakkor csupán ezen adatokból teljességgel levont következtetés nyilvánvalóan nem állapítható meg, ahhoz egy részletesebb adatsorra és az összes körülmény ismeretére volna szükség.

A fiatalok társadalmi reintegrációját szolgáló képzési és intézményi fejlesztési lehetőségekkel kapcsolatban a tanulmány külön fejezetben már részletesen foglalkoztam, ezért ezeket az összegzésben nem kívánom megismételni, csupán véleményem szerint a megfelelő szakemberképzés és intézményi háttér kiemelt jelentőségű a hatékony beavatkozás szempontjából.

A tanulmány végéhez érve záró gondolatmenetként kiemelten fontosnak tartom megemlíteni a szülői felelősség kérdéskörét, és a családi szintér fontosságát, mint a fiatalok elsődleges nevelését elősegítő, célzatosan azt (ki)alakító közegét. Ahogyan azt már a bevezető gondolatok körében is kifejtettem, egy fiatalok, még fejlődésben és jelentős személyiségi változásokon átmenő személytől más az elvárható magatartás, mint felnőttok társaiktól. Ez a fiatalok személy honnan máshonnan, ha nem a közvetlen

környezetében lévő személyektől, elsődlegesen szüleitől, testvéreitől, rokonaitól, továbbá másodlagosan az iskolai és baráti színtérről láthatna példát a követendő magatartás tekintetében. Azonban ne felejtsük el, hogy a példát nem tanítani kell, hanem minden esetben mutatni. Abban az esetben ugyanis, ha a közvetlen környezet azt mutatja, hogy negatív a társadalmi elvárásokhoz való hozzáállás és a törvények betartása csupán részben követett, úgy ne csodálkozzunk azon, ha az úgynevezett familiáris kriminalitás⁹¹ is könnyebben válik az egyén részévé, alakítja személyiségét. Meglátásom szerint egy megfontolandó témakör lehet a szülői felelősség körében az, amennyiben akár már a szülő is büntetett előéletű - és sok esetben a gyermek is ezáltal a minta által válik bűnelkövetővé - a szankciók alkalmazásának körében bevonásra kerüljek akképp, hogy rá nézve is kiróható lehetne az intézkedés, vagy akár a büntetés is, a cselekmény tárgyi súlyának mérlegelését követően. Ezen kérdéskör megfontolása akár kihathatna nemcsak a fiatalkorú bűnelkövetés igen növekvő tendenciájának csökkentésére, de akár a felnőttkorú elkövetők számának visszaszorításában is szerepet játszhatna.

Összességében tanulmányomban arra a következtetésre jutottam, hogy a fiatalkorúak bírósági eljárása jelen állapota szerint a gyors és igazságos eljárást biztosítja, ugyanakkor a szakosított intézmények, a szankciók és a prevenció még további fejlesztésre szorulnak. A modernizáció, az online környezet és a digitális kihívások integrálása az eljárásokba, valamint a családi felelősség és nevelés erősítése kulcsfontosságú a jövőbeli bűnmegelőzés és a társadalmi értékek megőrzése szempontjából. Véleményem szerint mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a fiatalkorúak társadalmi értéküket megtarthassák, és a büntetőeljárás ne a retorzió, hanem a prevenció eszköze legyen, biztosítva a modern, gyermekbarát és hatékony igazságszolgáltatás megvalósulását.

Lezárásképp azon elvet követem, mely szerint a ma gyermeke a jövő felnőttje. Ily módon tehát mindent meg kellene tenni annak érdekében, hogy a téves irányba elkalandozott, vagy akár ebbe az irányba tartó gyermekeket, hogy ne veszítsük el társadalmi értéküket és ők se veszítsék el fiatal éveiket akár egy büntetés letöltésére, úgy az igazságszolgáltatás folyamatos reformjával és a kor vívmányainak folyamatos figyelemmel kísérésével mindig legyen egy aktualizált, modern rendszer, amely ténylegesen a megelőzésre, mintsem a retorzióra törekedjék.

⁹¹ Családi bűnözés. Ez egy olyan, a kriminológia területén használt fogalom, amely arra utal, hogy a bűnelkövetés mintázatai, a deviáns viselkedésformák és a bűnözői életmód generációról generációra öröklődik, illetve a családtagok közösen, vagy sok esetben egymást befolyásolva követnek el bűncselekményeket.

Felhasznált jogszabályok jegyzéke:

- 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről
- 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
- 1913. évi VII. törvénycikk a fiatakorúak bíróságáról
- 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről
- 1954. évi 34. törvényerejű rendelet a fiatakorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról
- 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- A Gyermekek Jogairól szóló New York-i Egyezmény (ENSZ Gyermekjogi Egyezmény)
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- Európai Unió Alapjogi Charta
- 8/2013. (VI.29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről
- 2017. évi XC. törvény a Büntetőeljárásról
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- 4/1999. BJE határozat a fiatakorúak tanácsának összetételére vonatkozó törvényi rendelkezések megsértéséről
- 2011. évi CLXII. törvény a bírák jogállásáról és javadalmazásáról
- 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
- 11/2018 (VI.29.) LÜ utasítás a fiatakorúak büntetőügyeivel kapcsolatos ügyészégi szakfeladatok ellátásról
- az Európai Parlament és Tanács 2013/48/EU irányelve a büntetőeljárások során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról
- Nagykommentár a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, Főszerkesztő: Polt Péter
- Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez

Felhasznált irodalom jegyzéke:

- Büntetőjogi Kodifikáció 2006/2. szám: dr. Ligeti Katalin - A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója 21-36.o (Letöltve: 2023.04.16.)
- Dr. Angyal Pál: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I. Kötet, Atheneum Irodalmi és Nyomdai R. - T., Budapest, 1915.
- Magyar Jog 2013/9. szám; Tóth Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél (Letöltve: 2023.04.18.)
- Dr. Nagy Alexandra - Nagyné dr. Gál Mónika: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai, Büntetőjogi Szemle 2018/1. szám
- FAUX Nikoletta: A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk. Eljárásjogi Szemle 2016/4.
- Herke Csongor: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás. Jura - Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és jogtudományi Kar tudományos lap 1997. 4. évf. 1. szám. (Letöltve: 2023.04.25.)
- Fényes Marcell: A nem hivatásos bírák szerepe az igazságszolgáltatásban., Comparative Law Working Papers - Hallgatói Különszám, 2021. (Letöltve: 2023.04.29.)
- Bertaldo András: Fiatalkorú terheltek a büntetőeljárásban - doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, 2021. (Letöltve: 2023.05.07.)
- Központi Statisztikai Hivatal, Összefoglaló Táblák (STADAT), 11.1.1.2. Az igazságszolgáltatás főbb adatainak hosszú időszora, 2020-2022. (Letöltve: 2023.05.19.)
- Központi Statisztikai Hivatal, Összefoglaló Táblák (STADAT), 11.1.1.4. Regisztrált elkövetők, elkövetések, 2020-2022. (Letöltve: 2023.05.19.)

Egyéb felhasznált irodalom:

- Belovics Ervin: Büntetőjog I. Általános rész, HVG ORAC Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2022.
- Dr. Turi Barnabás: A fiatalkorúak bírósági eljárása, annak sajátosságai, Büntetőjogi Szemle 2020/2. szám.
- Dr. Vaskuti András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. Doktori Disszertáció, Budapest, 2016.

- Fiatalok terheltek a büntetőeljárásban - a nemzetközi egyezmények és gyakorlat, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga tükrében
<http://www.mabie.hu/attachments/article/143/Fiatalok%20terheltek%20a%20b%20C%20ntet%2091elj%C3%A1r%C3%A1sban.pdf>
- Barnahus Kézikönyv (Letöltve: 2026.02.08.)
- „Pekingi Szabályok” 40/33-as ENSZ közgyűlési határozat
- „Havannai Szabályok” 45/113-as ENSZ közgyűlési határozat
- „Rijadi Iránymutatások” 45/112-es ENSZ közgyűlési határozat
- „Tokiói Szabályok” 45/110-es ENSZ közgyűlési határozat